įtrauktis

KAIP ORGANIZUOTI ĮTRAUKŲJĮ UGDYMĄ UNIVERSALAUS DIZAINO MOKYMUISI PRIEIGOJE?

4 knygelė

Bendrai finansuoja Europos Sąjunga

Nacionalinė švietimo agentūra

Rekomendacijos „Patirkime vaikystę“ dėl ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo parengtos įgyvendinant Europos Sąjungos bendrai finansuojamą projektą „Ikimokyklinio ugdymo turinio kaita“ (Nr. 10-014-P-0001).
Projektą įgyvendino Nacionalinė švietimo agentūra.

Ikimokyklinio ugdymo rekomendacijas „Patirkime vaikystę“ parengė autorių grupė:
Ona Monkevičienė (grupės vadovė), Milda Brėdikytė, Alvyra Galkienė, Laimutė Jankauskienė, Tatjana Jevsikova, Laura Kamandulytė-Merfeldienė, Sonata Latvėnaitė-Kričenienė, Rita Makarskaitė-Petkevičienė, Edita Maščinskaitė, Emilija Sakadolskienė, Viktorija Sičiūnienė, Stasė Ustilaitė, Birutė Vitytė.

Kalbos redaktorė Nijolė Šorienė
Fotografės Laura Deliusinė ir Loreta Kondratė
Dizainerė Silva Jankauskaitė

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN

Alvyra Galkienė

KAIP ORGANIZUOTI ĮTRAUKŲJĮ UGDYMĄ UNIVERSALAUS DIZAINO MOKYMUISI PRIEIGOJE?

2026

TURINYS

1. Kaip suprantame įtraukųjį ugdymą? / **6**

2. Kokios vertybės pagrindžia įtraukią ugdymo įstaigos kultūrą? / **7**

3. Kaip ugdymo veiklų organizavimas universalaus dizaino mokymuisi prieigoje dera su vaiko raidos ypatumais? / **14**

4. Kaip universalaus dizaino mokymuisi prieiga atitinka ikimokyklinio ugdymo principus? / **18**

5. Kaip įgyvendinti universalaus dizaino mokymuisi principus ugdymo procese? / **20**

6. Ugdymo(si) barjerai ir kaip juos numatyti? / **28**

7. Kaip planuoti ir organizuoti ugdymo veiklas universalaus dizaino mokymuisi prieigoje? / **35**

8. Kaip maži vaikai tampa aktyviais savo ugdymo(si) turinio ir proceso kūrimo dalyviais? / **45**

9. Kaip universalaus dizaino mokymuisi prieiga planuojama ikimokyklinio ugdymo programoje? / **46**

Naudota literatūra / **49**

VARTOJAMOS SĄVOKOS

Įtraukusis ugdymas – tai sąlygų visų vaikų dalyvavimui bendrose ugdymosi veiklose sudarymas, pašalinant galimus ugdymosi barjerus (remiantis *Global Education Monitoring Report, 2020: Inclusion and education: all means all*).

Universalus dizainas mokymuisi (UDM) – tai lanksti ugdymo organizavimo prieiga, kurios ugdymo kontekstai, taikomi metodai, būdai ir priemonės sudaro lygias galimybės kiekvieno ugdytinio dalyvavimui įsitraukus, optimaliai panaudojant asmenines galias ir patiriant ugdymosi sėkmę.

Ugdymosi barjerai – dėl riboto ugdymo turinio prieinamumo, dėl metodų, būdų ir laukiamų rezultatų neatitikties atsirandantys trukdžiai vaikui dalyvauti ir patirti asmeninę sėkmę.

Pastoliavimas – tai priemonių, ugdymo būdų, nukreipiančių klausimų ir kitų laikinos paramos priemonių pasiūlymas vaikams, sudarant sąlygas savarankiškai pasiekti numatytą ugdymosi rezultatą (Meier & Rossi, 2020).

Pagalba – švietimo pagalbos specialistų, mokytojų, tėvų dalyvavimas vaiko ugdymosi veiklose, padedant jam pasiekti numatytą rezultatą.

1. KAIP SUPRANTAME ĮTRAUKŲJĮ UGDYMĄ?

Universalaus dizaino mokymuisi gairėse (2023) įtraukusis ugdymas apibrėžiamas remiantis Pasauline švietimo stebėsenos ataskaita „Įtrauktis ir švietimas: visi reiškia visi“. Tai sąlygų visų mokinių dalyvavimui bendrose ugdymosi veiklose sudarymas, eliminuojant galimus mokymosi barjerus. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (5 str. 5 d., 2024) vienu iš Lietuvos švietimo sistemos principų įtvirtinamas įtraukties principas: *Švietimo sistema sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui ugdytis, plėtoti savo galias ir gebėjimus, gauti reikiamą pagalbą, patirti sėkmę mokantis, socialinėje, kultūrinėje ir (ar) kitose veiklose ir būti nediskriminuojamam dėl ugdymosi poreikių įvairovės ir (ar) švietimo pagalbos reikmės*.

Šios apibrėžtys akcentuoja, kad įtraukusis ugdymas nereiškia vien tik vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo formos, bet pabrėžia ugdymo organizavimo būdą, kuris užtikrina galimybę visiems vaikams ugdytis kartu, kiekvienam patiriant asmeninę sėkmę, nesusidūrus su galimais barjerais. Įtraukusis ugdymas yra grindžiamas įtraukiosiomis vertybėmis ir lanksčia ugdymo organizavimo politika ir praktika. *Ikimokyklinio ugdymo programos gairės* (toliau – *Gairės*) nurodo organizuoti įtraukųjį ugdymą universalaus dizaino mokymuisi (toliau – UDM) prieigoje.

2. KOKIOS VERTYBĖS PAGRINDŽIA ĮTRAUKIĄ UGDYMO ĮSTAIGOS KULTŪRĄ?

Kai ikimokyklinio ugdymo mokykloje bendruomenės santykiai ir ugdymo procesas yra grindžiami įtraukiąja kultūra, visa bendruomenė kuria sąlygas kiekvienam vaikui jaustis svarbiausiam, patiriančiam sėkmę, visavertiškai dalyvaujančiam kartu su visais. Įtraukioji kultūra – tai lyg darniai grojančio orkestro partitūra, kuri susieja kiekvieno dalyvio partiją į sklandų, vientisą muzikos skambėjimą. Kiekvienas pedagogas, vaikų tėvai, pagalbos specialistai ir mokyklos vadovai, atlikdami savo vaidmenis ir bendradarbiaudami, kuria sąlygas sklandžiai kiekvieno vaiko raidai ir ugdymui(si).

KAIP UGDYTI PAGARBOS, TOLERANCIJOS IR ATVIRUMO ĮVAIROVEI VERTYBĘ? (*Gairės*, 16.6)

Ši vertybė yra esminė kuriant įtraukią ugdymo kultūrą ikimokyklinio ugdymo mokykloje. Ji pagrindžia bendruomenės tarpusavio santykių kūrimo kryptis. Svarbu yra tai, kad dėl šios vertybės aktualumo būtų susitarta bendruomenėje, kad ji būtų suformuluota ir užfiksuota mokyklos ikimokyklinio ugdymo programoje, tačiau svarbiausia, kad ji gyvuotų bendruomenės santykiuose ir ugdymo procese, tikslingai organizuojant veiklas, skirtas vertybėms suprasti ir jas atpažinti.

Pagarbos ir tolerancijos vertybė nesusiformuoja savaime.

- Pirmasis pagarbos ir tolerancijos ugdymo žingsnis bendruomenėje – pripažinti, kad visi – vaikai ir suaugusieji – yra skirtingi ir vienodai vertingi.
- Antrasis žingsnis – suprasti vieniems kitų skirtumus, iš jų kylančius poreikius ir skirtumų vertę, kuriant bendrą gėrį.
- Trečiasis žingsnis – formuoti ugdymo aplinką, kurioje žaisdami vaikai gali kurti ir interpretuoti tolerancija ir pagarba grindžiamas situacijas.

📖 **Plačiau: 4 knygelė.** Poskyris „Ugdymo aplinka, kurioje vaikai kuria ir interpretuoja tolerancija ir pagarba grindžiamas situacijas“

▶ **Plačiau: Metodinė vaizdo medžiaga**
Kaip siekti pažangos? Pasiekimų stebėsena ir ugdymo proceso planavimas. https://www.youtube. com/watch?v=e8csujVzdVg

Visi yra skirtingi ir vienodai vertingi. Ar ši vertybė bendruomenėje yra palaikoma, pirmiausia pastebėsime bendruomenės diskurse. Mokytojai, jų padėjėjai ir kiti bendruomenės nariai, kalbėdamiesi apie vaikus, visus be išimties vadina vardais, jais pasitiki, pastebi ir akcentuoja kiekvieno vaiko sėkmę, netoleruodami stigmatizuojančių žmogaus apibūdinimų sveikatos, kalbos, rasės ar kitų išskirtinių požymių pagrindu (pvz., „speciukai“ ir pan.). Organizuodami ugdymo veiklas mokytojai tiki kiekvieno vaiko galimybėmis, nelygindami jo su kitais, bet stebėdami ir akcentuodami asmeninę vaikų pažangą, domėdamiesi jų lūkesčiais, interesais, analizuodami patiriamų sunkumų priežastis. Kai suaugusiųjų nuostata pripažinti vaikų įvairovę kaip įprastą reiškinį tampa norma ir grindžia jų elgseną, tarpusavio santykius ir sprendimus organizuojant ugdymą, sukuriamas natūralus pagarba, pasitikėjimu ir supratimu persmelktas tarpasmeninių ryšių kontekstas, kuriame vaikai perima bendražmogiškas vertybes ir mokosi jomis grįsti savo sprendimus bei elgesį.

Vieni kitų skirtumų, poreikių ir jų vertės supratimas. Dauguma žmonių skirtumų yra įprasti ir savaime suprantami. Jie priimami, suderinami, prie jų prisitaikoma. Tačiau kai kurie skirtumai yra labai ryškūs, unikalūs – jų raiška kelia klausimų, kartais trikdo. Pavyzdžiui, neįprasta išvaizda, judesiai, netikėtos, su kontekstu nesusijusios elgsenos ir kt. Pagarba grindžiamas santykis leidžia padaryti teisingus sprendimus dėl to, ką tarpusavio santykiuose ar elgsenoje reikia toleruoti, kaip toleruoti, o ko netoleruoti. Kai šie klausimai kyla vaikams, o juos lemia individualūs bendraamžių skirtumai, labai svarbus tampa kitoniškumo pažinimas ir jo raiškos supratimas. Pagarbos ir tolerancijos vertybėmis grindžiamoje bendruomenėje yra susitariama, kaip su vaikais kalbėsime apie skirtumus, kur yra atvirumo ir konfidencialumo ribos, koks yra pokalbio apie konkretaus vaiko skirtumus tikslas, ko tikimės iš pokalbio dalyvių jam pasibaigus, kaip mes galime vieni kitiems padėti, o kai kuriais atvejais – išlikti saugūs. Šie susitarimai svarbūs ne tik vaikams, mokytojams, bet ir visų darželį lankančių vaikų tėvams. Nuo apsvarstyto, vieningo bendruomenės požiūrio ir konkrečių susitarimų priklausys sprendimų priėmimas ir vaikų ugdymo nuoseklumas.

Ugdymo aplinka, kurioje vaikai kuria ir interpretuoja tolerancija ir pagarba grindžiamas situacijas. Kaip žinome, maži vaikai mokosi stebėdami situacijas, aplinką, kitų žmonių elgsenas jas imituodami, interpretuodami, atrasdami savitus sprendimus. Jeigu bendruomenės santykiai, priimami sprendimai, elgsena darželyje ir šeimoje yra grindžiami tarpusavio pagarba ir pakanta, neabejotina, kad vaikai savo santykiuose ir žaidimuose visa tai imituos.

Svarbu, kad aplinkoje, kurioje veikia vaikai, įvairūs daiktai, žaislai, knygelės ir kitos priemonės sukurtų įvairovei pažinti, jai interpretuoti veiklose ir pokalbiuose palankų kontekstą. Palankaus konteksto pavyzdžiu galėtų būti žaislai, atskleidžiantys žmonių įvairovę ir poreikių vienovę.

ŽMONIŲ RASINIUS SKIRTUMUS VAIZDUOJANČIOS LĖLĖS

Juodaodės, geltonodės, turinčios specifinius veido bruožus lėlės. Žaidimai su šiomis lėlėmis gali paskatinti supratimą apie išorinius ir kultūrinius žmonių skirtumus, bet vienodus poreikius, lūkesčius, jausmus, žmogišką prigimtį, sugyvenimo ir draugystės reikšmingumą.

NEGALIĄ TURINČIOS LĖLĖS IR JOMS PADEDANČIOS PRIEMONĖS

Lėlė, turinti Dauno sindromą, paskatins pokalbius apie žmonių galių skirtumus, silpnesniojo supratimą, globą, bendrų žaidimų, veiklų organizavimą ir vaidmenų juose pasidalinimą.

Lėlė, vaikštanti ramentų pagalba, ir žaidimas su ja gali paskatinti prisiminimus apie situacijas šeimose susirgus, įvykus nelaimingam atsitikimui, pokalbius apie pagalbą, užuojautą, paslaugumą, prisitaikymą, atliepiant kito žmogaus poreikius.

Neregintį lėlė, naudojanti baltąją lazdelę, kuria gali pasinaudoti ir vaikai, išbandydami, kaip jaučiasi nematantis žmogus, vaikščiodamas jiems gerai pažįstamoje grupės, darželio ar kiemo aplinkoje. Toks žaidimas padės suprasti, kaip galima orientuotis aplinkoje, kai jos nematai, kaip reikia elgtis, kai neregintis žmogus prašo pagalbos, kaip bendrauti, sudarant sąlygas visiems saugiai jaustis ir būti gerais draugais.

Šunelis vedlys, kuris gali paskatinti pokalbius apie šuniuko ypatingą galią būti neregінčio žmogaus palydovu, suteikiančiu laisvę jam saugiai judėti ten, kur jo šeimininkas nori. Žaidimai su žaisliniais šuneliais gali atskleisti daugiau nei reiškiamą meilę savo augintiniui. Sužinoję apie šuniukų mokymąsi lydėti nematančius žmones, vaikai turės progą pajausti ypatingą šuns ištikimybę žmogui. Jų gebėjimas atsisakyti savo įpročių, norų tam, kad padėtų savo šeimininkui, paskatins pokalbius apie savo norų apribojimų prasmę dėl draugo gerovės.

Lėlė, sėdinti neįgaliojo vežimėlyje, pažadins vaikų smalsumą apie poreikius ir jausmus tada, kai žmogus niekada negali atsistoti, vaikščioti, užlipti laiptais, pasiimti aukščiau padėtų ar ant grindų gulinčių daiktų. Žaidimai su tokia lėle mokys prisitaikyti prie kitų žmonių poreikių, rasti racionalius pagalbos sprendimus.

Žaislinis neįgaliojo vežimėlis, kuriuo galima važiuoti pačiam arba vežti vieniems kitus, leis išbandyti aplinką ir joje pasitaikančius barjerus. Vaikai supras, kad ne vietoje padėti daiktai, neaukšti, kojomis lengvai peržengiami slenksčiai, vienas nedidelis laiptelis žmogui, judančiam tokiu vežimėliu, gali tapti neįveikiama kliūtimi nuvykti ten, kur jam tuo metu reikia.

Kai žaislai, imituojantys žmonių įvairovę, ir draugai, pasižymintys ryškesniais skirtumais, tampa kasdienio gyvenimo dalimi, kai apie tai kalbamasi, – tolerancija tarpasmeniniuose santykiuose, vieni kitų supratimas, tinkamos elgsenos pasirinkimas virsta natūraliu gyvenimo reiškiniu.

TĖVŲ TOLERANCIJA VAIKŲ ĮVAIROVEI

Kartais išoriniai arba neįprastu elgesiu pasireiškiantys vaikų skirtumai trikdo tėvus. Jie nerimauja dėl savo vaikų emocinės ir fizinės gerovės. Dažniausiai šis nerimas yra nepagrįstas, tačiau labai trukdantis tarpasmeninių santykių darnai. Šis nerimas traukiasi giliau pažįstant vaikų įvairovę. Ikimokyklinio ugdymo mokyklose vis labiau įprasta diskutuoti su tėvais įvairiais tėvystės klausimais. Labai svarbu, kad vaikų skirtumų, jų kitoniškumo supratimui skirtos temos papildytų tėvystės tematiką ir taptų aktualiomis tėvų bendruomenei. Atviri pokalbiai su tėvais, auginančiais sunkumų patiriančius vaikus, jų patirtys, dalinimasis veiksmingais ugdymo būdais, kuriuos jie taiko, gali labai vertingai praturtinti kitų tėvų ir mokytojų patirtis. Giliausias pažinimas ateina per dalyvavimo praktikas. Realus tėvų įtraukimas į ugdymo veiklas darželyje yra puiki priemonė pakanta ir pagarba grindžiamiems santykiams auginti.

Labai pravartu organizuoti ugdymo veiklas kartu su tėvais, atvirų durų dienas, kviečiant tėvus praleisti laiką darželyje dalyvaujant, padedant, stebint ugdymo procesą, mokytojams dalinantis su tėvais ugdymo siekiais ir jų įgyvendinimo būdais. Užsimezgę artimi tarpusavio santykiai bendraujant tėvams yra perduodami ir jų vaikams.

KAIP UGDYTI LAISVĖS SAVIRAIŠKAI VERTYBĘ?

(*Gairės*, 16.3)

Įtraukioji kultūra skatina vengti ugdymo proceso ir laukiamų rezultatų standartizavimo, bet įgalina sudaryti sąlygas kiekvienam vaikui, nepriklausomai nuo jo įgimtų gebėjimų, socialinės ar kultūrinės patirties, jaustis savimi, išreikšti savo idėjas, būti pripažintam ir priklausančiam savo bendruomenei. Kiekvieno vaiko nuomonė yra išklausoma, aptariama, skatinami savarankiški sprendimai, kūrybiniai darbeliai. Ugdymo įstaigoje taikomos įvairios vaikų veiklos rezultatų pripažinimo praktikos, pavyzdžiui: darbelių ar kūrybos parodos, kuriose pripažinimą patiria kiekvienas vaikas, gaudamas tai įrodantį ženklą (padėkos raštą, lipduką, dovanėlę ar kitą vaiko darbelio vertę patvirtinantį įrodymą); pačių vaikų surengti koncertai, spektakliai, sportiniai renginiai, kuriais džiaugiasi ir didžiuojasi jų mokytojai ir tėvai.

Šių praktikų tikslas – skatinti vaikų pasitikėjimą savimi ir kitais, išreikšti mokytojų ir tėvų tikėjimą kiekvieno vaiko galimybėmis. Vaikų iniciatyvų ir veiklų kokybės kriterijai atitinka vaikų galių įvairovę, todėl nėra nesėkmę patiriančių vaikų, nes sėkmės rodiklis yra individualus, vaiko galių maksimumą atitinkantis rezultatas. Vaikai, kurie pasižymi išskirtiniais poreikiais, yra lygiaverčiai ugdymo veiklų dalyviai. Todėl svarbu, kad bendrose veiklose jie turėtų lygiavertiškai svarbius, tačiau jų galias atitinkančius vaidmenis. Būtina laikytis nuostatos, kad kiekvienas vaikas turi poreikį ir teisę, jog jo nuomonė būtų išklausoma. Svarbu klausti nuomonės ir tų vaikų, kurie sunkiai kalba, išlaukti jų atsakymo nepaskubant atsakyti už juos, naudoti komunikacijos korteles, jeigu vaikas nekalba. Sudarytos sąlygos kiekvieno vaiko saviraiškai ugdo pasitikėjimą savimi ir kitais.

Sudarytos sąlygos vaiko saviraiškai ugdo pasitikėjimą savimi

KAIP UGDYTI LYGIAVERČIO DALYVAVIMO, GRINDŽIAMO LYGIAVERTĖMIS SĄVEIKOMIS, BEI LYGIATEISIŠKUMO IR TEISINGUMO VERTYBES?

(*Gairės*, 16.4, 16.5)

Vaikų poreikių, pomėgių ir galių skirtumai suponuoja būtinybę kurti lankstų ugdymo(si) procesą, siekiant užtikrinti galimybę kiekvienam vaikui lygiavertiškai dalyvauti veiklose. Pripažindami vaikų skirtumus kaip natūralų reiškinį, pripažįstame ir tai, kad bendrame ugdymosi kontekste kai kuriems vaikams gali rastis veiklos barjerų. Įtraukiojo ugdymo kultūroje dirbantis mokytojas pažįsta kiekvieno vaiko raidos ypatumus, žino jų galimybių ribas, interesus. Galimų barjerų numatymas ir taikomi būdai jiems panaikinti yra mokytojo kasdienio veikimo tikslas, siekiant užtikrinti lygiavertėmis sąveikomis grindžiamą kiekvieno vaiko dalyvavimą bendrame ugdymosi procese.

Vaikų skirtumų priežastys yra susijusios su lytimi, sveikata, socialine ir kultūrine padėtimi. Iš asmeninių skirtumų kylantys poreikiai turi tendenciją kai kuriais atvejais tapti diskriminacijos dingstimi. Įtraukioje kultūroje veikiantys ugdymo įstaigos vadovai, mokytojai, pagalbos specialistai, techninis personalas ir vaikų tėvai atpažįsta įvairias diskriminacijos formas ir yra įsipareigoję jos vengti. Visi bendruomenės nariai, įskaitant vaikus ir jų tėvus, turi lygias teises į kokybišką, vaiko galias atitinkantį ugdymą, draugystę ir gerą savijautą bendruomenėje, kultūrinio ir religinio identiteto pripažinimą. Lygiateisiškumo ir teisingumo vertybės bendruomenėje ne tik pagrindžia vienodos kokybės paslaugas ir gerą savijautą, tačiau įgalina vengti bet kokių stigmatizuojančių ir atskirtį skatinančių praktikų. Pavyzdžiui: kai bendrų veiklų metu kai kurie vaikai yra atskiriami dėl galimų sunkumų, kurie gali trukdyti kitiems vaikams ar mokytojui, perdėtos suaugusiųjų globos (mokinio padėjėjas nepasitraukia nuo vaiko per visą ugdymosi ir žaidimų laiką) ir kitų priežasčių. Toks atskyrimas padeda sukurti lygiaverčio dalyvavimo galimybes tik tiems vaikams, kurie atitinka bendruosius vaiko raidos standartus. Kiti, specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai, yra paženklinami nepatogaus vaiko ženklu ir praranda galimybę augti natūraliomis sąlygomis, ugdytis kartu su bendraamžiais ir mokytis vieni iš kitų. Atskirties praktika pateisinama tik tais atvejais, kai dėl vaiko kitoniškumo kyla pavojus kitų vaikų saugumui ir nėra būdų jo suvaldyti kitomis priemonėmis.

Kai kurių vaikų atstūmimas kartais įvyksta pačių bendraamžių iniciatyva dėl jiems nepažįstamų aplinkybių – vaiko kalbos ar išvaizdos. Pirminis įspūdis susitikus dažnai tampa pirmųjų tarpasmeninių ryšių pagrindu. Todėl labai svarbu sudaryti sąlygas vaikams pažinti ir suprasti vieniems kitus. Kai darželyje ugdomas kitos, mažai pažįstamos kultūros vaikas, kalbantis kita kalba, jo patirtis gali tapti jo atmetimo arba įsitraukimo ir priėmimo į naują aplinką pagrindu. Naujų, kitos tautos žaidimų mokymasis, tradicinis vaišių stalas, kurį paruošia mažiau pažįstamos tautos vaiko tėvai, pokalbiai, filmukai apie tokio vaiko šalį ir kitos veiklos skatina vaikų smalsumą, padeda suprasti kitoniškumą, kuris atslūgus pirmajam įspūdžiui tampa nepastebimas. Kultūriniai skirtumai praturtina vaikų patirtis per veiklose vykstančius kultūrinius mainus. Empatijos, supratingumo, užuojautos, pasitikėjimo vienų kitais, pagarbos skirtingoms tradicijoms ugdymas yra neatsiejama įtraukiosios kultūros dalis.

3. KAIP UGDYMO VEIKLŲ ORGANIZAVIMAS UNIVERSALAUS DIZAINO MOKYMUISI PRIEIGOJE DERA SU VAIKO RAIDOS YPATUMAIS?

Ugdymo organizavimas UDM prieigoje remiasi prigimtiniais bendraisiais vaikų raidos ir mokymosi procesais. Modeliuojant ikimokyklinio ugdymo programą, daugiausia dėmesio skiriama tam, kad vaikai natūraliomis sąlygomis, per sąveiką su aplinka, socialinius ir kultūrinius ryšius atranda naujas žinias ir mokosi jomis naudotis (*Gairės*, 12.2). Rengiant programą ir organizuojant ugdymą aktualizuojama tai, kad kiekvienas vaikas yra savitas, jis pažįsta pasaulį ir mokosi savitai, dėl to kyla individualių, vaikams aktualių poreikių.

Ikimokyklinio ugdymo programa modeliuojama bendruosius ugdymo tikslus siejant su vaikų interesais, gebėjimais ir poreikiais (*Gairės*,13). Bendrieji poreikiai, pvz., draugysčių poreikis (*Gairės*,13.3), komunikavimo poreikis (*Gairės*, 13.4), pažinimo džiaugsmo poreikis (*Gairės*, 13.5), kūrybinės saviraiškos poreikis (*Gairės*, 13.6) yra būdingi visiems vaikams. Tačiau tai, kaip šie poreikiai gali būti patenkinami, labai priklauso nuo asmeninės vaikų patirties ir jų raidos savybių. Modeliuojant programą svarbu numatyti, kaip bus sukuriamos prielaidos atliepti ir tenkinti unikalius kiekvieno vaiko poreikius, tarp jų ir specialiuosius ugdymosi poreikius (*Gairės*, 13.7). Siekiant sukurti lanksčią, visų vaikų ugdymuisi palankią aplinką, labai svarbu pažinti kiekvieną vaiką, jo situaciją ir kartu su visais bei su kiekvienu atskirai kurti ugdymosi sąveikas (žr. 1 pavyzdį).

1 pavyzdys

Siekiant, kad kiekvieno grupėje ugdomo vaiko poreikis draugauti būtų tenkinamas, svarbu atrasti visai grupei priimtinus, bet atskiriems vaikams aktualius sprendimus.

Vaikas, turintis aukštesnius nei kiti gebėjimus, nuolat žaidžia vienas, konfliktuoja su kitais, kartais jo elgesys grubus, atstumiantis. Jei suprasime, kad šis vaikas neranda jo gebėjimus atitinkančių žaidimo partnerių, kad jį domina vyresniems vaikams skirti žaidimai, jei surasime būdą pasiūlyti šiam vaikui jo gebėjimus ir poreikius atitinkančius vaidmenis žaidžiančiųjų grupėse, vaikų įvairovėje formuosis lygiaverčiai, vieni kitus praturtinantys tarpusavio santykiai. Lygiavertės sąveikos ugdantis vaikų įvairovėje nuo ankstyvos vaikystės padeda kaupti socialinę patirtį, kurios išteklius vaikai naudos per visą savo gyvenimą.

Dauno sindromą turintis vaikas, tikėdamas, kad kuria tarpusavio ryšius, įnirtingai siekia bendravimo su kitais vaikais: veržiasi į žaidimą trukdydamas žaidžiantiems vaikams, glaudžiasi prieš vaikų valią, reikalauja to paties žaislo ir pan. Šie vaikai puikiai bendraus su kitais, jei, atsižvelgdami į jų raidos ypatumus, padėsime jiems suprasti kitų vaikų lūkesčius, jausmus, mokysime tinkamos elgsenos konkrečiose situacijose: kaip surasti žaidimų partnerius, kaip išreikšti savo jausmus kitų vaikų atžvilgiu, kaip paprašyti ir pan.

Bendraamžiai šiuos ir kitus intelekto sutrikimą turinčius vaikus dažniausiai priima kaip jaunesnius už save ir mielai juos globoja, taip ugdydamiesi rūpinimosi kitais gebėjimus.

Kai vaikas turi autizmo spektro sutrikimą, gali atrodyti, kad jis neturi poreikio draugauti. Šie vaikai yra linkę užsisklęsti, šalintis kitų vaikų ir suaugusiųjų – artimesnis kontaktas su kitais kartais išprovokuoja grubų, isterišką jų elgesį. Tačiau tyrimai rodo, kad šiems vaikams draugystė yra tiek pat aktuali, kiek ji yra aktuali ir kitiems vaikams, tačiau jie santykius kuria ir juos palaiko savitu būdu. Mokytojo kvietimas jungtis į bendras veiklas, siūlymas draugauti su konkrečiais vaikais, gali turėti atvirkščią rezultatą, nei tikimasi. Tačiau, jei suteiksime progą vaikui stebėti žaidžiančius grupės vaikus, leisime pamažu, savo tempu artėti link jų, pasiūlysime jam priimtiną vaidmenį, atitinkantį vaiko nuotaiką čia ir dabar situacijoje arba siūlomą vaidmenį suderinsime su vaiku iš anksto, tarpasmeniniai santykiai jį trikdys vis mažiau, tikėtina, kad atsiras prieraišumas prie vieno ar kito jam dėmesį rodančio vaiko. Šiems vaikams suprantami, lengvai nuspėjami santykiai su kai kuriais vaikais gali išaugti iki empatija grindžiamos draugystės. Pamažu, įgyjant vis daugiau įgūdžių, draugiški santykiai formuosis ir su kitais grupės vaikais.

Universalaus dizaino mokymuisi kontekstas (*Gairės*, 32.1). UDM konteksto paskirtis yra sukurti aplinką, kurioje visi vaikai, nepriklausomai nuo amžiaus, socialinių, kultūrinių, lingvistinių, sveikatos skirtumų, yra kviečiami dalyvauti, žaisti, patirti, ugdytis, išgyvenant sėkmę. Universalaus dizaino mokymuisi kontekstui būtinos trys sąlygos: 1) kontekstas, įtraukiantis dalyvauti veiklose visus vaikus; 2) numatytos ugdymosi veiklos ir jų turinys yra suprantami visiems vaikams kiekvieno vaiko raidos galimybių ribose; 3) sudarytos sąlygos vaikams savarankiškai veikti ir įvairiais būdais reikšti įgytą patirtį. UDM kontekstas – tai nėra specialus, tik tam tikrai veiklai paruoštas kontekstas, tai – ugdymo aplinka, taikomi būdai ir turinio plastiškumas, sukuriantys atvirą prieigą dalyvauti kiekvienam vaikui. UDM principais pagrįstas kontekstas sudaro sąlygas kiekvieno vaiko dalyvavimui, ugdymuisi ir saviraiškai veikiant kartu su kitais, bet nepatiriant poreikio peržengti savo galių ribas (žr. 2 pavyzdį).

2 pavyzdys

Siekdami, kad vaikai įgytų gebėjimą susidraugauti ir palaikyti draugiškus santykius, kuriame ugdymo kontekstą, apmąstydami kiekvieno vaiko interesus ir poreikius. Numatome, kad veiklos ir žaidimai, kuriuos inspiruos kontekstas, siūlytų įvairias galimybes dalyvauti juose ir skatintų geriems tarpusavio santykiams reikšmingus vaikų sprendimus, sudarytų sąlygas inicijuoti arba dalyvauti draugiškais, empatiškais ryšiais grindžiamuose žaidimuose.

Apsvarstydami kontekstą, palankų Jonuko, turinčio autizmo spektro sutrikimą, ugdymuisi, numatome aplinką ir veiklas, kurios jį domintų ir skatintų įsitraukti į žaidimą kitus vaikus, neforsuojant komunikacijos, dalinimosi ar bendrų veiksmų. Jei Jonukas domisi mašinėlėmis, mėgsta jas apžiūrinėti, išardyti ir vėl surinkti, įkurkime mašinėlių parką, kuriame žaisti, tikėtina, burtųsi ir kiti vaikai. Jei šioje aplinkoje vaikai žaistų siužetinį žaidimą su mašinėlėmis, o Jonukas konstruotų savo mašinėlę, kurtųsi netiesioginė tarpasmeninė sąveika visoje žaidžiančių vaikų grupėje. Jonukas stebi žaidžiančius vaikus, jų santykius, pokalbius, vaikai stebi Jonuko žaidimą. Nejučia ir netiesiogiai šioje sąveikoje palengva gilėja visų dalyvių tarpasmeninis pažinimas ir įgūdžiai palaikyti pagarbius santykius, kurie pamažu peraugs į tiesioginį bendravimą. Mokytojui belieka įsiterpti į šiuos santykius tada, kai kyla poreikis paaiškinti bendravimo specifiką, padėti išspręsti atsiradusią problemą, jei tai padaryti patiems vaikams nepavyksta.

Kai grupėje ugdomas intelekto sutrikimą turintis vaikas, mokytojas ugdymo kontekstuose kuria prielaidas, kurios skatins globa, rūpinimusi, hierarchiniais socialiniais ryšiais pagrįstus žaidimus. Gal tai bus šeima, gal gydytojo kabinetas, gal žygį ar kelionę imituojantis žaidimas, kuriame šis vaikas mielai prisiims globojamo asmens (vaiko šeimoje, ligonio, žygeivio, sekančio paskui žygio vadovą) vaidmenį.

Kai grupės bendruomenėje turime ypatingais gebėjimais pasižymintį vaiką, kursime veiklos kontekstą, kuriame bus intelektualiai vyraujantis vaidmuo. Gal tai žaidimai: mokykla, teatras, kuriamas filmas, miestas, objektų tyrinėjimas ir pan. Svarbu, kad šis vaikas galėtų išreikšti savo žinojimą ar gebėjimus neužgoždamas kitų iniciatyvos, bet papildydamas žaidimą arba sukurdamas jo ašį.

Taip skirtingus vaikų poreikius atitinkančiomis veiklos galimybėmis papildyti ugdymo kontekstai skatins tarpasmeninių ryšių vaikų įvairovėje formavimąsi, vieni kitų ir savo galimybių ribų pažinimą, gebėjimą palaikyti tarpusavio santykius su įvairių poreikių turinčiais žmonėmis.

4. KAIP UNIVERSALAUS DIZAINO MOKYMUISI PRIEIGA ATITINKA IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPUS?

Vaiko raidos ir ugdymo(si) dermės principas (*Gairės*, 3.2) yra vienas iš esminių ikimokyklinio ugdymo principų, kuris yra glaudžiai susijęs su UDM principų taikymo tikslais. Įgyvendinant vaiko raidos ir ugdymo(si) dermės principą būtinas suasmenintas požiūris kiekvieno vaiko atžvilgiu jiems dalyvaujant bendrame ugdymosi procese. Pripažįstant kiekvieno vaiko raidos, patirties, gebėjimų, interesų nulemtus skirtumus ir jų pagrindu kylančius poreikius bei siūlant įvairių tos pačios veiklos vykdymo elementų: veiklos būdų, užduočių, vaidmenų ir kt., užtikrinamas lankstus, visiems prieinamas ugdymo(si) procesas. Trijų, jau minėtų UDM principų (sudominti, padaryti visiems suprantamą, įgalinti savarankiškai veikti ir palankiausiu būdu išreikšti savo žinojimą) įgyvendinimas ugdymo procese skatina kiekvieno vaiko kognityvinę ir emocinę raidą jam palankiausiu būdu.

Įtraukties principu (*Gairės*, 3.6) pabrėžiama galimybė kiekvienam vaikui *ugdytis, plėtoti savo galias, gauti reikiamą pagalbą, patirti sėkmę* (*Gairės*, 3.6). Šio principo įgyvendinimą ir sėkmingą visų vaikų ugdymąsi užtikrina kiekvienos ikimokyklinio ugdymo mokyklos programos rengimas universalaus dizaino mokymuisi prieigoje (*Gairės*, 7). Rengiant programą šios prieigos pagrindu, yra sudaromos sąlygos ne tik vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, bet visiems optimaliai vystyti savo galias ir laiku gauti paramą tada, kai toks poreikis kyla, veikti kartu su kitais, siūlyti savo idėjas ir jaustis priimtam bei pripažintam bendruomenėje. Lankstus, kiekvienam prieinamas ugdymosi procesas panaikina kai kurių ugdytinių stigmatizavimo grėsmę ir ugdo vaikų gebėjimą suprasti žmonių skirtumus, veikti galimybių įvairovėje.

Kontekstualumo principo (*Gairės*, 3.7) taikymas UDM prieigoje atlieka du vaidmenis: 1) keliami ugdymo tikslai, organizuojamos veiklos ir naudojamos priemonės, kurios atliepia vaikus dominančias aktualijas, jų interesus ir poreikius, sukuria kontekstus, kurie įtraukia vaikus į ugdymosi veiklą. Taip sužadinamos vaikams malonios emocijos, vaikai panyra į veiklas, stiprėja atradimų džiaugsmas; 2) vaikai, veikdami jų iniciatyvai atviruose, jiems aktualiuose kontekstuose, pradeda sieti naujų žinių atradimą, kylančias idėjas, savo kūrybines veiklas su jiems aktualiu realiu gyvenimu.

Vaiko ir mokytojo bendro veikimo principo (*Gairės*, 3.8) taikymas keičia mokytojo ir vaikų sąveikos ugdymosi procese kryptį. Veikdamas UDM prieigoje, mokytojas atsitraukia iš ugdymosi veiklos vadovo ir žinių teikėjo vaidmens, palikdamas erdvę vaikų iniciatyvoms, idėjoms, diskusijai, bendrų sprendimų ieškojimui. Jis moderuoja ugdymo tikslų įgyvendinimo procesus, įgalindamas vaikus būti aktyviais tyrėjais, kūrėjais – savo ugdymosi proceso vykdytojais ir vertintojais.

Lėtojo ugdymo(si) principo (*Gairės*, 3.9) taikymas UDM prieigoje sudaro sąlygas ugdymosi diferencijavimui kasdienėse, kūrybinėse, žaidimų ir mokymosi veiklose. Vaikai, turėdami tiek laiko, kiek jiems reikia informacijai suprasti, sprendimui priimti, veiklai atlikti, ne tik išgyvena giluminio įsitraukimo į veiklas patirtis, tačiau bendrose veiklose atranda tuos vaidmenis, kurie atitinka jų kognityvinės ir fizinės veiklos ypatumus, yra palankūs sėkmingai atlikti veiklas.

Reflektyvaus ugdymo(si) principo (*Gairės*, 3.10) taikymas UDM prieigoje yra esminis vaikams mokantis suprasti, įsivertinti ir organizuoti savo veiklas (Lohmann et al., 2018). Tai mokymosi mokytis komponentas. Vaikai, prasmingai reflektuodami savo veiklą, jausmus, reaguodami į savo ir kitų vaikų darbus kartu su mokytoju ir savarankiškai, pamažu mokosi kryptingai įgyvendinti sumanymus ir siekti sėkmės. Vaikai žingsnis po žingsnio pagal savo amžių mokosi atsakyti į klausimus: *Ką aš darau? Kaip aš darau? Kaip man sekasi? Kas yra svarbu, kad daryčiau taip, kaip noriu, arba reikia?* Reflektuodamas savo ir kitų vaikų veiklas, vaikas įgyja savivaldžio ugdymosi gebėjimų.

Universalaus dizaino mokymuisi ir ikimokyklinio ugdymo principų sąsajoje formuojamas lankstus, visiems vaikams prieinamas ugdymosi procesas – tai svarbi sėkmingo kiekvieno vaiko ugdymosi prielaida.

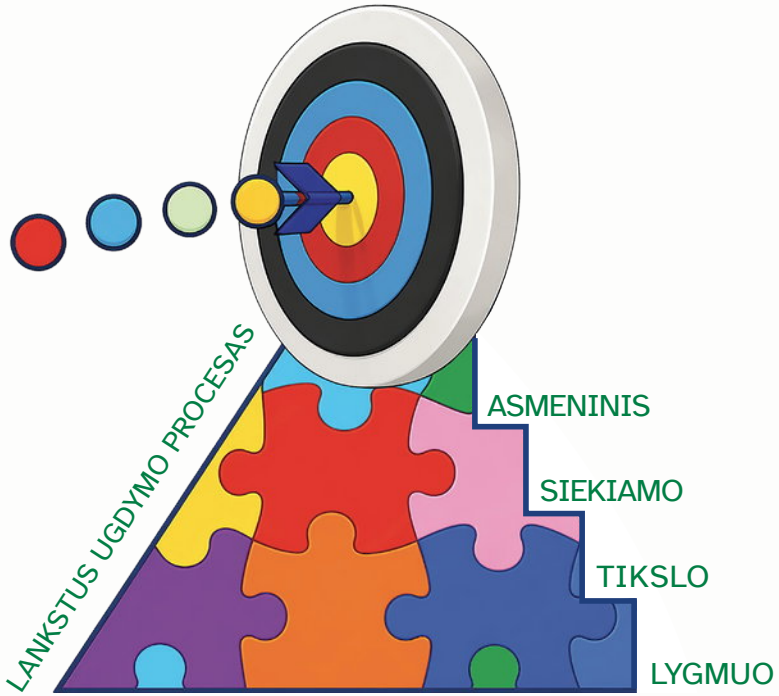
Reflektyvus mokymas(is) padeda vaikams ugdytis gebėjimą organizuoti savo veiklas

📖 **Plačiau: 15 knygelė.** Kaip atpažinti ir plėtoti vaiko mokymosi būdus?

5. KAIP ĮGYVENDINTI UNIVERSALAUS DIZAINO MOKYMUISI PRINCIPUS UGDYMO PROCESE?

Universalaus dizaino mokymuisi prieiga – tai neurologijos ir edukologijos mokslų tyrimais pagrįsta didaktinių principų ir nuostatų, ugdymo metodų bei priemonių visuma, sukurianti vienodas sąlygas kiekvienam vaikui visavertiškai ir sėkmingai dalyvauti ugdymo procese. Tai įtraukiojo ugdymo organizavimo prieiga, kai ugdymo tikslas planuojamas pakopiško gilėjimo principu, o procesas tikslui pasiekti modeliuojamas naudojant kelis skirtingus ugdymo(si) metodus arba ugdomąsias veiklas. Tokiu būdu sukuriamas universalus, visiems vaikams prieinamas ugdymosi kontekstas, sudarantis sąlygas ugdytis asmenines galias atitinkančiu lygmeniu ir veikti labiausiai prieinamu, motyvuojančiu būdu. UDM prieigoje ugdymo dermė su vaiko poreikiais ir galiomis aprėpia visus vaikus (ne vien tik turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių) ir vyksta viso ugdymosi proceso metu. Taikant šią prieigą mažėja personalizuotų programų poreikis, nes sudaromos sąlygos visiems vaikams giliai įsitraukti ir prasmingai dalyvauti bendrame ugdymosi procese. Taip yra užtikrinama visiška edukacinė įtrauktis, išpildant esminę sąlygą – visiems vaikams ugdytis kartu su savo bendraamžiais, maksimaliai plėtojant asmenines galias, vystant individualumą ir išgyvenant sėkmės patirtis.

1 pav. *Diferencijavimas UDM prieigoje*

Ugdymo tikslas planuojamas pakopiško gilėjimo principu, o procesas tikslui pasiekti modeliuojamas naudojant kelis skirtingus ugdymo(si) metodus arba ugdomąsias veiklas. Taip kiekvienas vaikas turi galimybę dalyvauti bendroje veikloje jam palankiausiu būdu ir sėkmingai pasiekti tikslą, kuris atitinka jo galimybių ribas

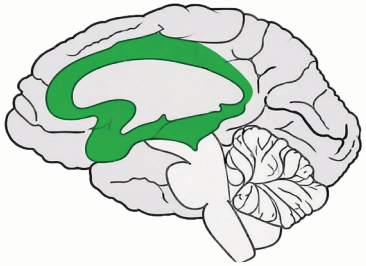
UGDYMO IR NERVINIŲ PROCESŲ SĄSAJOS UDM PRIEIGOJE

Ugdymo UDM prieigoje organizavimo pagrindą sudaro ryšys tarp procesų, kurie vyksta ugdytinio nervų sistemoje jam ugdantis, ir procesų, vykstančių ugdymosi veiklose, kuriose dalyvauja vaikas. Šis ryšys yra pagrįstas neurologijos ir edukologijos mokslų sąsajomis, todėl UDM pagrindu konstruojama ugdymo(si) veikla atitinka natūralius kognityvinės vaiko veiklos poreikius ir lemia sėkmingas ugdymosi veiklos patirtis.

Ugdymas UDM prieigoje yra įgyvendinamas trimis kryptimis (*Gairės*, 20.2), kuriose vaiko veikla yra susieta su procesais, tuo metu vykstančiais jo nervų sistemoje: a) vaiko įsitraukimas į ugdomąją veiklą, sudominant ir sužadinant pozityvias emocijas; b) gilėjantis supratimas, gaunant ir tyrinėjant informaciją įvairiais būdais; c) įgytos patirties raiška, savarankiškai sugalvojant idėją, ją įgyvendinant, atspindint ar aptariant rezultatą. Šios trys kryptys nėra nuosekliai sekančios viena paskui kitą ir pasibaigiančios konkrečiame ugdymo etape. Vaikams veikiant, jos keičia viena kitą arba egzistuoja kartu. Tai priklauso nuo veiklos pobūdžio, laukiamo rezultato, vaikų ar mokytojo iniciatyvų, tačiau visada šios trys kryptys sudaro ugdymo konteksto kūrimo ir konkrečios veiklos organizavimo ašį, kuri aktyvuoja vaiko emocinį ir kognityvinį reagavimą veikiant.

A) VAIKO ĮTRAUKIMAS Į UGDOMĄJĄ VEIKLĄ, SUDOMINANT IR SUŽADINANT POZITYVIAS EMOCIJAS

(*Gairės*, 20.2.1)

CAST (2018)

Su emocijomis susijusių neuroninių tinklų suaktyvinimas paskatina emocines vaiko reakcijas į kuriamą santykį, gaunamą informaciją, vykstančias veiklas. Teigiamos emocijos (džiaugsmas, susižavėjimas, pasitenkinimas ir kt.) įtraukia vaiką į veiklą, sukelia domėjimąsi, stiprina dėmesingumą, veiklos kryptingumą, atminties procesus, skatina hormonų išsiskyrimą, kurie stiprina vaizduotę, kūrybines galias, džiaugsmo, malonumo pojūčių išgyvenimą. Neigiamos emocijos (nusivylimas, nuobodulys, baimė, nerimas) slopina dalyvavimo veiklose aktyvumą, dėmesingumą, informacijos išsaugojimą atmintyje.

UGDYMO PRINCIPAS – NAUDOKITE ĮVAIRIUS BŪDUS VAIKUI SUDOMINTI IR ĮTRAUKTI Į VEIKLĄ

Vaikai dėl individualių asmenybės skirtumų skirtingai reaguoja į tuos pačius procesus, todėl svarbu organizuojant ugdymą taikyti įvairius būdus vaikų emocijoms pažadinti. Daugelio vaikų emocinį aktyvumą, susidomėjimą, savarankiškumą, svarbos ir asmeninio įsipareigojimo išgyvenimus skatina galimybė rinktis. Tačiau kitus vaikus šis pasiūlymas gali trikdyti, sukelti nerimą ir baimę. Daugumą vaikų motyvuoja iššūkiai, paslaptingumas, staigmenos, tačiau kai kuriems vaikams visa tai gali kelti neigiamas emocijas. Tikslingai, atsižvelgiant į ugdytinių ypatumus, pasiūlyti keli būdai teigiamoms vaikų emocijoms sužadinti leidžia pasiekti aktyvų visų vaikų dalyvavimą „panirus“ į ugdymosi veiklą.

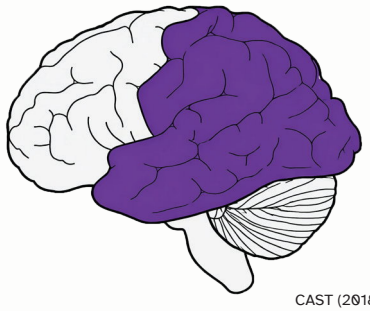
Kokybiško vaiko ugdymosi galima tikėtis tada, kai jis veikia susidomėjęs ir įsitraukęs į atliekamą veiklą. Sužadintos pozityvios emocijos ir aktyvuoti mokymosi veiklai aktualūs hormonai skatina malonumo išgyvenimus ir norą veikti, ieškoti, sužinoti, kurti, gerina vaiko mąstymo ir atminties procesus. Planuodami ugdymą, turime galvoje, kad vaikai yra skirtingi dėl įvairių priežasčių – įgytos patirties, gebėjimų, interesų, poreikių ir kt. Mokytojas pažįsta savo vaikus ir žino, kokie ugdymo konteksto ir planuojamos veiklos elementai gali skatinti teigiamas vaikų emocijas ir norą veikti. Atsižvelgus į vaikų skirtumus, į veiklą integruojami motyvuojantys elementai yra skirtingi ir aktualūs įvairiais veiklos etapais. Labai svarbu „pagauti“ vaikų dėmesį pačioje veiklos pradžioje, tačiau ne mažiau svarbu „nepaleisti“ jo per visą ugdymosi veiklą.

Vaikus dominantis veiklos kontekstas, idėja ir jos sąsaja su vaikų interesais bei jų gyvenimo kontekstais, siūlomi veiklos būdai ir formos, priemonės, mokytojo kalba, laikysena – visa tai yra vaikus į veiklas įtraukiantys elementai.

Svarbus kriterijus, planuojant įtraukiančią veiklą, yra veiklos prieinamumas konkrečiam vaikui. Sunkiai suprantamos veiklos, turinčios neatpažįstamų ar neįveikiamų elementų arba pernelyg paprastos, nekeliančios jokio iššūkio, nekelia vaikų susidomėjimo ir motyvacijos veikti. Todėl planuojant vaikų veiklas, labai svarbu naudotis vaikų veiklos stebėjimo rezultatais.

B) GILĖJANTIS SUPRATIMAS, GAUNANT IR TYRINĖJANT INFORMACIJĄ ĮVAIRIAIS BŪDAIS

(*Gairės*, 20.2.2)

CAST (2018)

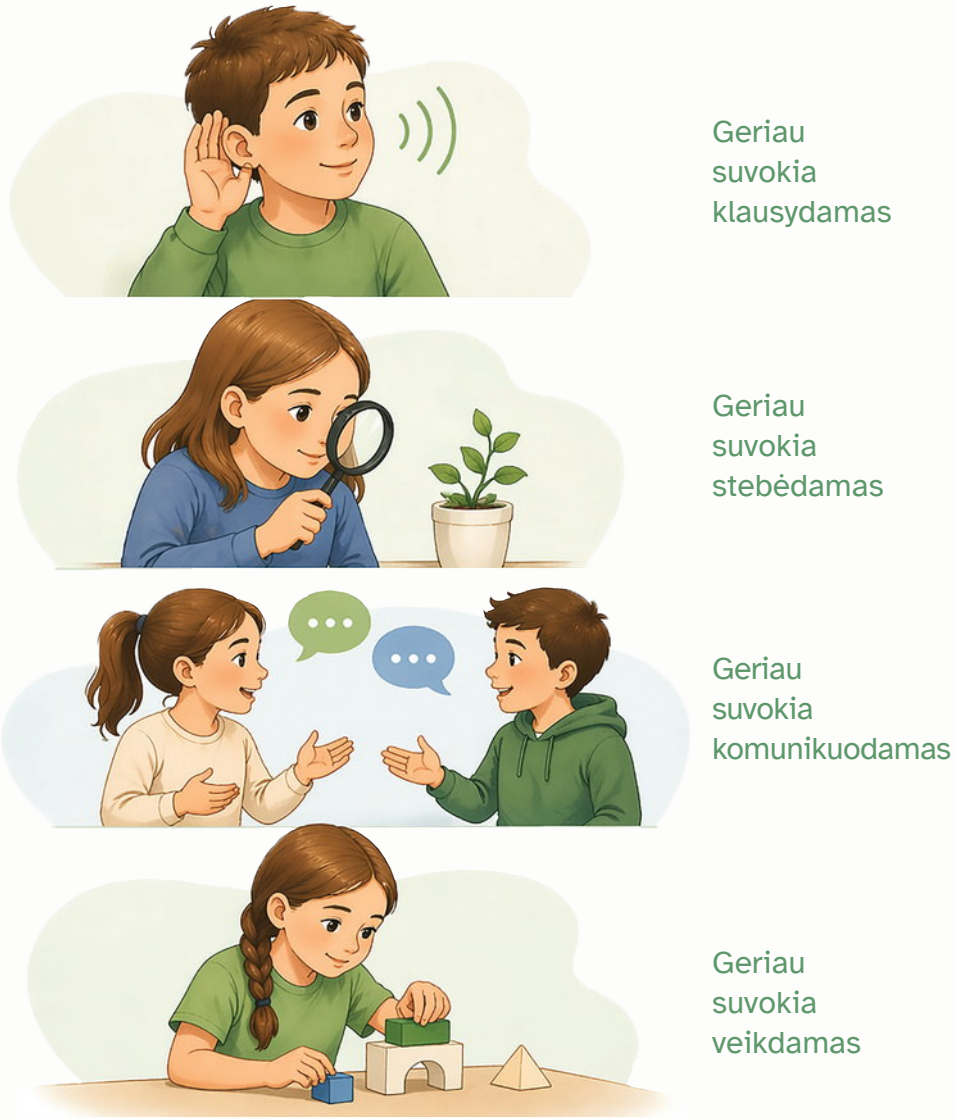
Neuroniniai pažinimo tinklai įvairiais pojūčiais priima į galvos smegenis gaunamus signalus ir paverčia juos informacija, kurią vaikas atpažįsta, supranta ir interpretuoja. Informacijos priėmimo, suvokimo ir supratimo procesai priklauso nuo vaiko individualių savybių (sensorinių pojūčių apdorojimo ypatumų, intelektinių galių, turimo žinių bagažo, patirties ir kt.). Vienų vaikų pažinimo sistemoje vyrauja regimasis suvokimas. Šie vaikai yra linkę stebėti reiškinius, apžiūrėti paveikslus, daiktus ir kitokią vaizdinę medžiagą. Kitų vaikų pažinimo sistema remiasi girdimuoju suvokimu. Jie yra linkę klausytis garsų, kalbos, muzikos. Dar kitų vaikų pažinimo sistemoje vyrauja suvokimas per kinestezinius jutimus. Šie vaikai yra linkę liesti, manipuliuoti daiktais, patirti reiškinius.

Ugdymo principas – naudokite kelis skirtingus tos pačios informacijos pateikimo būdus. Kai mokytojas sudaro sąlygas vaikams tą pačią informaciją gauti ir ją valdyti skirtingais būdais (stebint, klausantis, liečiant, konkrečiai veikiant), kiekvieno vaiko kognityvinėje sistemoje ji yra priimama ir analizuojama vaikui palankiausiu būdu (girdimuoju, regimuoju, kinesteziniu, daugiajutiminiu, t. y. susijusiu su dviem ar keliais būdais). Kurdamas lankstų ugdymo procesą, mokytojas sudaro sąlygas vaikams pasirinkti, kaip jie norėtų veikti konkrečioje situacijoje: įsigilinti individualiai ar kartu su kitais vaikais, ramiame kampelyje ar judrioje erdvėje. Vaikai renkasi jiems prieinamiausius, patogiausius būdus. Taip konstruojamas universalus ugdymo procesas, kuris yra diferencijavimo, atitinkančio kiekvieno vaiko poreikius ir pažinimo logiką, pagrindas. Jis padeda įveikti supratimo kliūtis ir užtikrina kiekvieno vaiko sąmoningą dalyvavimą visame ugdymosi procese.

Planuojant ugdymą šioje veiklos kryptyje ypač aktualizuojami vaikų kognityvinių (pažinimo) funkcijų raiškos skirtumai. Stebėdami vaikus, atkreipsime dėmesį, kad vieni yra linkę klausytis pasakojimų ar skaitomų tekstų. Šie vaikai gilinasi į girdimos informacijos turinį, klausinėja, jį lengvai įsimena, atpasakoja. Tai ženklas, kad stiprioji šių vaikų kognityvinės veiklos pusė – girdimosios informacijos apdorojimas, t. y. gebėjimas suprasti ir manipuliuoti klausos pagalba įgyta informacija.

Kiti vaikai mieliau stebi ir tyrinėja paveikslus, daiktus, vaizdo įrašus, vizualinę aplinką. Šie vaikai gerai įsimena regimą informaciją, orientuojasi erdvėje, atpažįsta daiktų erdvinius ryšius. Regimasis suvokimas – tai jų kognityvinės veiklos stiprioji pusė.

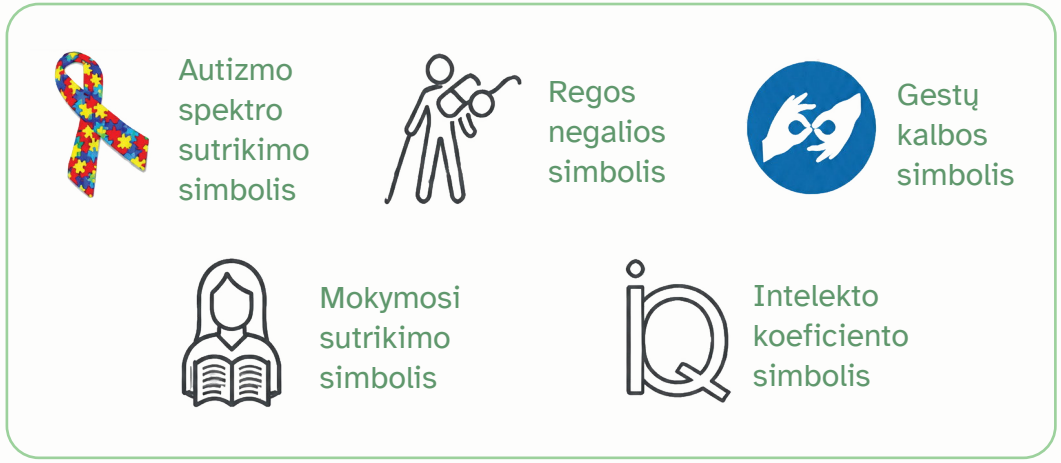
2 pav. *Informacijos suvokimo įvairovė*

Stebime vaikus, kurie yra linkę tyrinėdami, konstruodami, kurdami bendrauti su kitais, kalbėtis, demonstruoti, organizuoti žaidimus su kitais vaikais arba žaislais, imituodami tarpasmenines sąveikas. Šiems vaikams ugdomosios veiklos kartu su kitais yra ne tik įdomios, tačiau jos padeda lengviau suprasti ir įsiminti turinį. Vaikai, kurie „mokosi rankomis“, – taip yra sakoma apie vaikus, kurių kognityvinėje veikloje vyrauja kinestezinis suvokimas. Šie vaikai judėdami, liesdami, veikdami rankomis patiria pojūčius, kurie sustiprina pažinimo, supratimo ir įsiminimo procesus. Visi šie aptarti pažinimo procesų ypatumai yra būdingi vaikams, kurie pasižymi įprasta raida (žr. 2 paveikslą).

Tačiau yra grupė vaikų, kurių pažinimo ir ugdymosi veiklos ypatumus lemia raidos sutrikimai (žr. 3 paveikslą). Jų pagrindu formuojasi specialieji ugdymosi poreikiai, kuriuos patenkinus, vaikams sudaromos sąlygos sėkmingai ugdytis kartu su visais.

3 pav. *Specifiniai pažinimo ypatumai*

Visuomenėje atpažįstami prieinamumo simboliai informuoja, jog ši aplinka, procesai ar informacija yra prieinama specifinių pažinimo ypatumų turintiems asmenims

Autizmo spektro sutrikimą turintys vaikai pasižymi verbalinės ir neverbalinės komunikacijos sunkumais, fragmentišku aplinkos suvokimu, socialinių ryšių ribotumu, pasireiškiančiais savito elgesio epizodais.

Regos ir klausos negalią turintys vaikai susiduria su informacijos prieinamumo problema. Šių vaikų pažinimo ir mąstymo procesai nėra sutrikę, tačiau jie, gaudami nepakankamai išsamią informaciją apie juos supančią aplinką, ugdymo kontekstą, naudojamų priemonių arba informacijos detales, patiria sunkumų pažindami, suprasdami ir naudodamiesi naujomis žiniomis.

Vaikai, turintys specialiųjų pažinimo sutrikimų, patiria ugdymosi sunkumų ir yra pavojuje įgyti mokymosi sutrikimą. Šių vaikų intelektinės galios atitinka įprastą vaiko raidą, tačiau gaunamos informacijos pažinimas ir manipuliavimas ja yra apribotas ir priklauso nuo sutrikimo pobūdžio. Labai svarbu, kad mokytojas pastebėtų sunkumus, kylančius vaikui atpažįstant, analizuojant informaciją ir atliekant su ja susijusius veiksmus. Šie sutrikimai įvairūs. Jie gali būti susiję su regimos, girdimos, daugiajutiminės[1] informacijos pažinimu, judesių koordinacijos netikslumu, atminties procesų nepakankamumu.

[1] *Daugiajutiminis pažinimas – kai informacija yra atpažįstama ją gaunant skirtingais pojūčiais, pavyzdžiui, regėjimu ir klausa.*

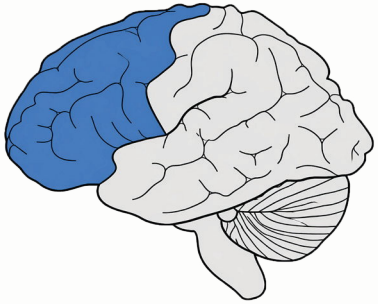
Intelekto sutrikimą turintys vaikai, atvirkščiai, pasižymi informacijos suvokimo ir jos apdorojimo sunkumais dėl jiems būdingo intelektinės veiklos ribotumo. Šie vaikai pasižymi veiksminiu, vaizdiniu mąstymu. Tai yra jie ugdymosi problemas sprendžia atlikdami konkrečius veiksmus su problema susijusioje situacijoje: dėliodami daiktus, apžiūrėdami piešinį, judesiais imituodami situaciją ir pan. (veiksminis mąstymas); siedami su atmintyje saugomais jiems pažįstamais vaizdiniais ir situacijomis (vaizdinis mąstymas). Didžiausius sunkumus šie vaikai patiria atlikdami abstraktaus mąstymo reikalaujančius veiksmus: palyginti, apibendrinti ir padaryti išvadas. Šių vaikų bendrosios intelektinės galios yra žemesnės nei jų bendraamžių, pasižyminčių įprasta raida.

Gilėjantis vaikų supratimas vystosi tada, kai:

- pripažįstame kiekvieno vaiko individualumą ir sudarome sąlygas jam pažinti, suprasti, manipuliuoti informacija tokiu būdu ir tokiomis sąlygomis, kurios užtikrina jo pažintinės veiklos prieinamumą;
- garantuojame, kad ribos, kuriose vaikas veikia, jam nėra nei per aukštos, nei per žemos;
- esame tikri, kad reiškinius, veiklas, informaciją, kuri yra aktuali konkrečios ugdymo veiklos metu, visi vaikai suprato individualių galių lygmeniu (žr. 1 lentelę).

C) ĮGYTOS PATIRTIES RAIŠKA, SAVARANKIŠKAI SUGALVOJANT IDĖJĄ, JĄ ĮGYVENDINANT, ATSPINDINT AR APTARIANT REZULTATĄ (*Gairės*, 20.2.3)

CAST (2018)

Neuroniniai tinklai, susiję su veikla numatant, priimant sprendimus ir išreiškiant savo žinojimą, apima motorikos, kalbos ir vykdomųjų funkcijų centrus. Jie reaguoja į atpažintą informaciją ir kuria atsaką į ją. Šių neuroninių tinklų pagalba vaikas gali išreikšti tai, ką jau žino, inicijuoti veiklą, pritaikydamas savo žinojimą, planuoti jos įgyvendinimą, stebėti veiklos pažangą, prireikus koreguoti sprendimus. Šių tinklų įgalinimas vaiko ugdymosi procese formuoja įgūdį savarankiškai veikti, kurti, modeliuoti, išreikšti savo mintis panaudojant įgytas žinias.

Ugdymo principas – pasiūlyti įvairių veiklos ir žinojimo raiškos būdų. Šio ugdymo principo taikymas įgalina skatinti vaikų savarankiškumą ir mąstymą ugdantis. Mokytojas sudaro sąlygas vaikams savarankiškai, savitu būdu reaguoti ir veikti taikant naujas žinias – kurti, konstruoti, modeliuoti, pasakoti, išreikšti mintį judesiais ir kitais būdais. Svarbu, kad vaikai būtų skatinami ugdytis ne informacijos atkartojimo, bet jos ieškojimo, pritaikymo ir savarankiškos raiškos būdais. Kai savarankiškas manipuliavimas naujomis žiniomis jas apmąstant, aktyviai veikiant, išreiškiant savo žinojimą tampa natūralia ugdymosi proceso dalimi, vaikai palaipsniui ugdosi metakognicijos gebėjimus. Kiekvieno vaiko ugdymosi procesų struktūra yra savita. Ši įvairovė yra atliepiama atsisakant standartizuoto, inertiško ugdymo, bet modeliuojant lankstų, dinamišką ugdymosi procesą. Mokytojas skatina vaikus pasirinktu būdu savarankiškai ir savitai pademonstruoti savo žinojimą. Pavyzdžiui, vaikams ištyrinėjus įvairias žmonių emocijas ir jų raišką, pasiūloma pasirinkti vieną iš jų ir norimu būdu ją pavaizduoti: nupiešti, papasakoti, suvaidinti ar pačių sugalvotu būdu pasirinktą emociją išreikšti.

Vaikai, patys išsikeldami idėją arba pasirinkę savarankišką veiklą iš mokytojo pasiūlytų veiklų, numato jos galutinį rezultatą ir siekia jo patys planuodami, įgyvendindami numatytus žingsnius, stebėdami pažangą, darydami keitimus, jei veiklos pažanga netenkina. Savarankiškai organizuodami veiklą, susijusią su įgyta nauja patirtimi, vaikai ugdosi gebėjimą perkelti įgytas patirtis ir žinias į naujus kontekstus. Atliktos veiklos rezultatas vaikui patogiausiu būdu atskleidžia jo įgytus pasiekimus ir patirtį (žr. 4 pavyzdį).

Taip vaikai įgauna laisvę kūrybiškai ieškoti pasiūlytos veiklos sprendimo. Savarankiškai atlikdamas pasirinktą veiklą vaikas numato norimą rezultatą, priemones ir veiksmus jam pasiekti, naudoja naujas žinias ir stebi veiklos procesą.

Vadovaujantis nuostata, kad **visi vaikai ugdosi skirtingai**, ir nuosekliai grindžiant ugdymo procesą aptartais UDM principais, pasiekiamas visiškos įtraukties rezultatas ir sudaromos sąlygos kiekvienam vaikui pamažu vis labiau suprasti savo ugdymosi procesą ir ugdytis gebėjimą jį organizuoti.

Plačiau: Metodinė vaizdo medžiaga
Kaip kiekvienam patirti sėkmę. Universalaus dizaino mokymuisi principai. https://www.youtube.com/wat-ch?v=H57jj_mzay0

6. UGDYMO(SI) BARJERAI IR KAIP JUOS NUMATYTI?

Organizuojant bendrą ugdymosi procesą vaikų įvairovėje, bet kuris vaikas gali susidurti su ugdymosi barjerais. Priežastys, kodėl gali kilti sunkumų vaikui vienos ar kitos ugdymo(si) veiklos metu, – įvairios. Jos priklauso nuo vaiko raidos ypatumų, jau įgytų žinių, kuriomis naudojasi vaikas, bendrųjų jo gebėjimų, nuo kalbos išsivystymo, įgytų komunikacijos gebėjimų, kultūrinės patirties ir kitų anksčiau aptartų priežasčių. Pavyzdžiui, skaitydami vaikams tekstą ar pasakodami istoriją nesunkiai pastebėsime, kad to paties amžiaus vaikai tą pačią informaciją suvokia ir ją valdo skirtingu lygmeniu. Pavyzdžiui, vieni skaitomą tekstą išgirdo, kiti – jį suprato, o dar kitiems klausantis to paties teksto gimė naujų idėjų (žr. 4 paveikslą).

4 pav. *Informacijos priėmimo ir interpretavimo skirtumai*

Planuodami ugdymą UDM prieigoje ir siekdami plėtoti visų vaikų gebėjimus maksimaliai tiek, kiek leidžia kiekvieno vaiko prigimtinės galios, turime išpildyti tris toliau apibūdinamas sąlygas.

Pirmoji sąlyga – turėti omenyje, kad visų vaikų pažintiniai gebėjimai yra skirtingi.

Antroji sąlyga – atsižvelgti į tai, kad kiekvieno vaiko pažintinės galios turi tam tikro lygmens ribas, kuriose veikdamas jis patiria motyvuojantį iššūkį ir maksimaliai naudoja savo galimybes. Ši riba nėra pastovi, ji kinta vaikui ugdantis ir priklauso nuo ugdymosi srities, kurioje vaikas veikia.

Trečioji sąlyga – siekiant, kad visi vaikai sėkmingai ugdytųsi kartu su visais, – negali būti pamiršti asmeniniai kiekvieno vaiko poreikiai.

Šias sąlygas išpildysime, jei planuodami ugdymo veiklą numatysime barjerus, su kuriais gali individualiai susidurti vaikai, ir pasiūlysime pastoliavimo būdų bei priemonių, galinčių padėti konkretiems vaikams juos „apeiti“. Tikslingai papildytas įvairiomis priemonėmis pažinimui ir veiklai kontekstas leidžia sklandžiai veikti visiems vaikams kartu,

jiems patogiu būdu ir prieinamu lygmeniu tyrinėjant ir atliekant kiekvienam tinkamus vaidmenis. Ugdymo būdų ir priemonių jiems įgyvendinti įvairovė sukuriama panaudojant ir specifines priemones vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, kuriomis gali naudotis visi vaikai. Pavyzdžiui, skaitantis ir vaizdinius komentuojantis kompiuteris padės sutrikusios regos vaikui ir vaikui, kuriam patogiau klausytis pasakojimo, nei stebėti vaizdinius, ir tam, kuris nori dar kartą išgirsti mokytojo skaitytą pasakojimą.

Vaikams, turintiems raidos sutrikimų, iškyla specifinių barjerų. Labai svarbu juos atpažinti ir pasiūlyti jų poreikius atitinkančias priemones. Ugdant vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, pagalba ir parama reikalinga ne tik vaikams, bet ir jų mokytojams. Mokytojai, bendradarbiaudami su specialistais dėl vaikų ugdymo tikslų ir gaudami pastoliavimo idėjų iš jų, gali labai tikslingai kurti lanksčią ir visiems vaikams prieinamą ugdymosi aplinką. Universalaus dizaino principų taikymas ugdymo procese perkelia ugdymo personalizavimą nuo ugdymo programų ir ugdymo aplinkų kūrimo atskiriems vaikams, turintiems fizinės, kognityvinės ar intelektinės raidos sutrikimų, prie lankstaus, visų poreikius atitinkančio ugdymo proceso kūrimo.

Mokytojų ir mokytojų bei švietimo pagalbos specialistų bendras planavimas gilina vaiko poreikių pažinimą, didina ugdymo nuoseklumą, mažina mokytojų krūvį

Plačiau: Metodinė vaizdo medžiaga

Kaip kiekvienam patirti sėkmę. Universalaus dizaino mokymuisi principai. 2 dalis „Kaip visiems susitarti“.

https://www.youtube.com/wat-ch?v=H57jj_mzay0

1 lentelė. *Dažniausiai pasitaikantys specifiniai vaikų ugdymosi barjerai ir rekomendacijos pastoliavimui*

Ugdymosi barjerų priežastys	Dažniausiai pasitaikančių barjerų pobūdis	Pastoliavimo būdai
Ypatingi vaikų gabumai	Draugystės ryšių palaikymo, bendrų veiklų vykdymo su bendraamžiais sunkumai.	Veiklos elementų ir socialinių jungčių, kurios leidžia vaikui atskleisti ir realizuoti savo galias, grupėje inicijavimas praturtinant bendraamžių patirtis, bet neapribojant bendraamžių veiklos galimybių.
Nežymus intelekto sutrikimas	Abstraktaus loginio mąstymo, priežasčių ir pasekmių supratimo, ateities įvykių numatymo sunkumai, žodyno skurdumas.	Ugdymo veiklų sąsajos su kasdiene vaiko patirtimi; mąstymo sąsajų su veiksmine ir vaizdine vaiko patirtimi kūrimas; abstrakčių ir kitų sąvokų paaiškinimas priartinant jų prasmę prie turimos vaiko patirties; ugdymo veiklos rezultatų numatymas atsižvelgiant į pasiekimų žingsnį, kuriame yra vaikas.
Vidutinis ir žymus intelekto sutrikimas	Mąstymo galių apsiribojimas įprastų kasdienių reiškinių atpažinimu, sprendimų primityvumu. Žodynas apsiriboja buitinėmis sąvokomis, socialinės patirtys ir sąveikos subjektyvios, būdingas emocinis nebrandumas.	Konkretaus bendravimo būdo, sudarant galimybę dalyvauti kartu su kitais, mokymas. Žodyno plėtojimas naujais žodžiais siejant juos su kasdienėmis situacijomis. Kasdienių gyvenimo įgūdžių (paprašyti, mandagiai atsisakyti, paklausti, pasiimti ir pasidėti daiktus) formavimas, bendravimo su vaikais skatinimas. Mokinio padėjėjo pagalbos naudojimas konkrečiose situacijose.
Autizmo spektro sutrikimas	Socialinių ryšių suvokimo kitoniškumas ir sunkumai; pažinimo procesų segmentacija; kalbos raidos sunkumai; komunikacijos iššūkiai (labiau išplėtota vidinė nei ekspresyvioji kalba); sensorinis jautrumas; aukštas nerimastingumo lygis; ribotas pakantumas rutinos pokyčiams; destruktyvaus elgesio epizodai.	Socialinės aplinkos ir santykių interpretavimas iš vaiko perspektyvos; galimybės rinktis žaidimo partnerius; atsitraukimo iš socialinių ryšių ar suintensyvėjus nerimui vieta grupėje; pažinimo lauko skaidymas vaikui prieinamais segmentais; įvairių, vaikui prieinamų komunikacijos formų naudojimas (gestikuliacija, komunikacijos kortelės ir kt.); vaikui nepriimtinų sensorinių dirgiklių (garsų, spalvų ir kt.) vengimas; išankstinis rutinos pokyčių aptarimas ir derinimas su vaiku.
Regos sutrikimai	Matomų vaizdinių ir daiktų atpažinimo, orientavimosi erdvėje sunkumai.	**Neregінčiam vaikui** vaizdinių formavimas lytėjimo būdu (daiktai, jų maketai, erdviniai modeliai, tikrovę atitinkantys žaislai); spalvų ir jų derinių komentavimas; vizualinių situacijų komentavimas; tekstą skaitančių programų naudojimas; orientavimosi ir judumo erdvėje mokymas; mokymas naudotis kompiuteriu kaip būsimo rašymo priemone; pastovios aplinkos daiktų, žaislų saugojimo vietos. **Silpnaregystę turinčio vaiko** dalyvavimui patogios vietos grupėje parinkimas; demonstruojamų vaizdų padidinimas, komentavimas; piešinių, raidžių ir kitų plokščių vaizdų papildymas liečiamais daiktais.

Ugdymosi barjerų priežastys	Dažniausiai pasitaikančių barjerų pobūdis	Pastoliavimo būdai
Klausos sutrikimai	Kalbos supratimo, natūralaus žodyno formavimosi, orientavimosi kalbančiųjų grupėje sunkumai.	Garsinės informacijos vizualizavimas; sistemingas žodyno turtinimas; kalbančiojo veido vaiko akių lygyje ir akių kontakto palaikymas (vaikai mokosi suprasti kalbą iš kalbančiojo lūpų); palankios vietos veiklų metu pasiūlymas arba galimybės rinktis suteikimas; pagal galimybes kuo anksčiau mokoma skaityti.
Ugdymosi sunkumai dėl socialinių ar sveikatos ypatumų	Žemas pasitikėjimo savimi lygis; skurdesnis žodynas ir patirtys lyginant su bendraamžiais; poilsio stokos požymiai; greitesnis nuovargis. Kultūriniai, ugdymo(si) patirties, kalbos skirtumai patekus į naują ugdymosi aplinką.	Planuojant konkrečias veiklas numatyti priemones trūkstamiems įgūdžiams kompensuoti. Akcentuoti vaiko stipriuosius gebėjimus, sudaryti sąlygas juos pademonstruoti, taip stiprinant vaiko pasitikėjimą savimi, drąsą saviraiškai. Remtis vaiko stiprybėmis, plėtojant silpnesniuosius gebėjimus. Esant poreikiui, sudaryti sąlygas papildomam poilsiui. Formuojant kita kalba kalbančio vaiko žodyną, aiškinti žodžių ir sąvokų reikšmes remiantis vaiko gimtąja kalba. Pripažinti ir sudaryti sąlygas vaikui išreikšti savo tautinį, kultūrinį tapatumą.
Specifiniai pažinimo sutrikimai	**Pažintinių funkcijų sutrikimai:** sunkumai suvokiant matomus vaizdinius; sunkumai suvokiant girdimus garsus ir kalbą; smulkiosios motorikos judesių tikslumo suvokimo ir koordinavimo sunkumai.	**Suvokti regimus vaizdus padės** jų komentavimas žodžiu; šalutinių regimų vaizdų regėjimo lauke sumažinimas arba jų pašalinimas (konkrečiu momentu nebūtinų paveikslo ar teksto elementų uždengimas baltu popieriaus lapu; fiziškai ar IT priemonėmis iškirptos paveikslo ar teksto dalies perkėlimas ant balto popieriaus lapo), susipažinti su stebimu vaizdiniu pasiūlyti kitais suvokimo kanalais (lytėjimu, klausa) arba vaiko atliekamais judesiais. **Suvokti girdimą informaciją padės** vizualus jos vaizdavimas atskirai arba kartu su žodiniu komentaru (skaidrės, filmai); esminės informacijos išskyrimas (pagrindinių žodžių, minčių, idėjų pakartojimas); girdimos informacijos palydėjimas kalbančiojo mimika, gestikuliacijomis; pašalinių aplinkos garsų izoliavimas; girdimos informacijos keitimas vaizdais (piešiniais, schemomis, daiktais). **Smulkiosios motorikos judesių koordinacijos sunkumus įveikti** padės priemonės, palaikančios judesių koordinaciją (trafaretai, liniuotės, orientaciniai taškai, linijos, orientacinės angos varstymui ir kt.); smulkiosios motorikos judesių tikslumo reikalaujančių veiklų keitimas kitomis, vaikui prieinamomis veiklomis.

Ugdymosi barjerų priežastys	Dažniausiai pasitaikančių barjerų pobūdis	Pastoliavimo būdai
Specifiniai pažinimo sutrikimai	**Tarpmodaliniai sutrikimai:** regimojo arba girdimojo suvokimo ir smulkiosios motorikos koordinavimo sunkumai; sinchronizuoto (tuo pačiu metu vykstančio) regimojo ir girdimojo suvokimo sunkumai.	**Kai vaikas patiria regimojo suvokimo ir motorikos koordinacijo**s sunkumų, venkite veiklų, kai reikia tuo pačiu metu stebėti informaciją rega ir atlikti tikslingus judesius (kopijuoti, piešti stebint natūralius daiktus, mesti taikliai į taikinį ir pan.), siūlykite vaikui pakaitomis pirma stebėti vaizdą, paskui atlikti judesį (pvz., apžiūrėti objektą, paskui jį piešti). **Kai vaikas patiria girdimojo suvokimo ir smulkiosios motorikos judesių koordinacijos sunkumų**, atskirkite girdimą informaciją ir judesio atlikimą vieną nuo kito (pvz., pirma įsiklausyti į ritmą, jį įsiminti, paskui tyloje atlikti ritmišką judesį; kai yra atliekama dainelė imituojant jos turinį judesiais, šiam vaikui siūlykite kartu su visais dainuoti dainelę ir stebėti, kaip ją imituoja kiti vaikai). **Kai vaikas patiria sinchronizuoto regimojo ir girdimojo suvokimo sunkumų,** atskirkite regimą informaciją nuo girdimos: skaitant tekstus, nedemonstruokite vaikui iliustracijų, jas leiskite apžiūrėti vėliau tyloje; prieš žiūrint animacinį filmą, papasakokite vaikui jo turinį, paskui leiskite išklausyti jo garso takelį, paskui, išjungus garsą, leiskite stebėti vaizdą; peržiūrėjus filmą, jį aptarkite.
	Atminties sutrikimai: objektų, įvykių ar jų sekos įsiminimo ir atgaminimo sunkumai.	**Parama įsiminti ir atgaminti (atkurti) informaciją.** Svarbu pastebėti, kokio pobūdžio informaciją – girdimąją ar regimąją – vaikas įsimena geriau ir siekti, kad ugdymo procese būtų galimybė įsidėmėti ją vaikui palankesniu būdu. Įsiminimo procesą palengvins, jei nauja informacija bus siejama su vaiko atmintyje jau saugoma. Supratus, kad vaikas sunkiai išsaugo informaciją trumpalaikėje arba ilgalaikėje atmintyje, svarbu sukurti vaikui prieinamą informacijos saugojimo sistemą išorinėmis priemonėmis – paveikslėliais, užrašais, priminimais. Mokykite vaiką naudotis įsiminimo technikomis, kurdami asociacijas su jau žinomais žodžiais, vaizdais, situacijomis.
	Visais atvejais, kai yra pastebimi specialieji ugdymosi sunkumai, būtina specialistų pagalba lavinant sutrikusias vaiko funkcijas	

Ugdymosi barjerų priežastys	Dažniausiai pasitaikančių barjerų pobūdis	Pastoliavimo būdai
Elgesio ir emocijų valdymo sunkumai	1) Amžiaus neatitinkantys dėmesio koncentracijos sunkumai; 2) padidėjęs aktyvumas; 3) lėta veiklos sparta; 4) padidėjęs aktyvumas ir dėmesio koncentracijos stoka.	**Dėmesio koncentracijos** sunkumus įveikti padės veiklos segmentavimas mažesniais epizodais; dėmesio perorganizavimas (tikslingas atsitraukimas ir grįžimas į tą pačią veiklą); išorinės dėmesio palaikymo priemonės, pvz., laikmatis, vizualinis veiklų tvarkaraštis, vizualinis veiklų sekos žymeklis. **Padidėjusį aktyvumą** sureguliuoti padės suteikta galimybė vaikui pajudėti tada, kai jis jaučia poreikį, net ir ramios veiklos metu. Pastebėjus vaiko poreikį pajudėti, galima jo judėjimui suteikti prasmę paprašant jį atlikti mažas užduotėles (pvz., atnešti, padėti į vietą, kam nors perduoti ir pan.). Geras sprendimas yra grupėje turėti balansinę lentą, balansinį kamuolį ir panašius daiktus, kuriais vaikas gali pasinaudoti visada, kai jam reikia pajudėti. Ramios veiklos metu tokiam vaikui galima pasiūlyti sėdėti ant balansinės kėdutės ir turėti galimybę judėti nuolat. **Lėta vaiko veiklos sparta** suponuoja poreikį turėti daugiau laiko veiklai atlikti. Nuolatinį vaiko vėlavimą bendrose veiklose išspręsti padės planuojamos mažesnės apimties ir trukmės veiklos, kurių metu lavėja tie patys gebėjimai kaip visų bendraamžių, tačiau vaikas gali veikti savo tempu, nepatirdamas įtampos ir nesėkmių. Šių vaikų kalbėjimo tempas yra lėtesnis, todėl svarbu pratinti bendraamžius jį išklausyti ir palaikyti pokalbiuose. **Aktyvumo ir dėmesio sutrikimų atvejais** pastoliavimo principai apima abiem sutrikimams būdingus sprendimus.

Ugdymosi barjerų priežastys	Dažniausiai pasitaikančių barjerų pobūdis	Pastoliavimo būdai
Judesio ir padėties bei kiti sveikatos sutrikimai	Vaikų poreikiai priklauso nuo konkretaus sutrikimo pobūdžio ir jo lygmens: stuburo iškrypimai, galūnių valdymo galimybių ribotumas.	Visais atvejais pirmieji patarėjai dėl pagalbos ir pastoliavimo priemonių naudojimo šiems vaikams yra tėvai, bendraujantys su vaiko sveikatą prižiūrinčiu gydytoju. *Bendrieji pastoliavimo principai* **Stuburo iškrypimo atvejais** svarbi vaiko kūno padėties stebėsena, kūno padėtį stabilizuojančių raumenų stiprinimo pratybos. **Galūnių valdymo sunkumų** įveika reikalauja ergonominių sprendimų. Kai vaikas sunkiai valdo rankas, svarbu pasirūpinti jo rankos padėčiai pritaikytais pieštukais, valgymo įrankiais, kartais reikia rašiklį pakeisti kompiuteriu ir mokyti jį valdyti. Kai vaikas nevaikšto, bet juda neįgaliojo vežimėliu, nepamiršti, kad jam svarbu dalyvauti veiklose kartu su visais vaikais. Sudarysime tinkamas sąlygas jam dalyvauti, jei pasiūlysime mažiau judėjimo, bet daugiau komunikavimo, demonstravimo ar kitos, jam prieinamos veiklos reikalaujančius vaidmenis bendruose žaidimuose.

7. KAIP PLANUOTI IR ORGANIZUOTI UGDYMO VEIKLAS UNIVERSALAUS DIZAINO MOKYMUISI PRIEIGOJE?

Planuodami ugdymo veiklą UDM prieigoje, orientuojamės į visą vaikų grupę ir kiekvieną vaiką atskirai. Konkrečias veiklas numatome tikslingai laikydamiesi ciklo (žr. 5 paveikslą).

5 pav. *Ugdymo veiklos planavimo UDM prieigoje ciklas* ▸

- Veiklos tikslas visai grupei yra numatomas tas pats. Tačiau, atsižvelgiant į vaikų įvairovę, būdai, kuriais bus siekiama numatyto tikslo, vaikams pasiūlomi įvairūs, atitinkantys jų ypatumus.

- Numatomi veiklos pasiekimai sukonkretina tikslą. Nors tikslas visų vaikų veiklai yra keliamas vienas, tačiau vaikų pasiekimai gali būti skirtingo kognityvinio lygmens, atitinkančio individualias vaikų galias (žr. 1 paveikslą).

- Barjerai, kurie gali trukdyti konkretiems vaikams dalyvauti ugdymo veikloje, numatomi individualiai vaikui. Vaiko poreikio pagrindu planuojami konkretūs pastoliavimo būdai ar priemonės. Kai grupėje yra pasiūloma priemonių įvairovė, vaikai patys gali pasirinkti jiems tinkamiausias arba pageidaujamas priemones veiklai atlikti (žr. 1 lentelę).

- Į ugdymo veiklą įtraukiančių sąlygų sudarymas vaikams yra privaloma efektyvios ugdymo veiklos kryptis. Ji apmąstoma visai grupei ir atskirai kiekvienam vaikui. Vaikus sudominantys potyriai turėtų tęstis per visą ugdymo(si) veiklą.

- Gilėjantis supratimas vystosi vaikams atrandant naujus potyrius ir naują informaciją. Kai mokytojas, atsižvelgęs į laukiamus veiklos rezultatus ir konkrečių vaikų poreikius bei galias, pasiūlo įvairių veiklos būdų, sukuriamos sąlygos pažinti, tyrinėti ir suprasti objektus bei reiškinius kiekvienam palankiausiu būdu.

- Įgytai patirčiai parodyti mokytojas siūlo įvairias savarankiškas veiklas, susijusias su tikslu ir siekiamais įgyti rezultatais. Šia kryptimi veikdami vaikai išsikelia savo idėją ir juda jos link, pasinaudodami įgyta patirtimi. Taip vaikas ugdosi savarankiškos veiklos gebėjimus, o mokytojas atpažįsta vaiko pasiekimus.

- Refleksija – tai būdas vaikams mokytis pažinti ir suprasti savo veiklas, pasirinkimus, atliekamų veiklų sėkmingumą. Gebėjimas apmąstyti formuojasi palaipsniui. Tikėtina, kad mažas vaikas kalbės apie tai, ką jis veikė, vyresnis – kaip veikė, vėliau – kodėl veikė, o dar vėliau planuos, kaip galima daryti geriau. Mokytojas, reflektuodamas vaikų veiklas, analizuoja vaikų poreikių, interesų ir galimybių bei savo sprendimų, organizuojant ugdymą, dermę. Pradėdamas planuoti naują veiklą, mokytojas remiasi vaikų ir savo refleksijų rezultatais (žr. 3 pavyzdį).

3 pavyzdys. *Ugdymo veiklos UDM prieigoje planavimas*

Ugdymo veiklos dalis	Ugdymo veiklos turinys	Ugdymo veiklos universalumo numatymas	Sudarytos galimybės pasirinkti veiklos būdą ir įrankius ir pastoliavimo priemonės	Ugdomos galios / ką stebėti
Veiklos pavadinimas	**Kas vyksta mūsų parke?**			
Ko sieksime (pasiekimai)	*Mokytojo dėmesio centre:* **aplinkos pažinimas:** *fiksuodamas gamtinių objektų stebinius, įžvelgia kai kuriuos akivaizdžius objektams būdingus požymius;* **santykiai su suaugusiaisiais ir bendraamžiais** – *geranoriškai veikia kartu su kitais vaikais, drauge siekia to paties tikslo, priima bendrus sprendimus;* **tyrinėjimas** – *stebėdamas, eksperimentuodamas išsiaiškina objektų požymius, medžiagų savybes;* **mokėjimas mokytis** – *numato kelis žingsnius tikslui pasiekti ir juos įgyvendina.*	Vaikai įsigilins į juos sudominusį objektą pagal savo galias: • atpažins objektą (kas tai?) • supras įvykį (kas vyksta?) • supras reiškinį (kodėl vyksta?)	Sudarytos sąlygos tyrinėti prieinamiausiu būdu: stebint, klausantis, kalbantis, klausinėjant. Priemonių ir įrankių įvairovė: planšetės fotografavimui, diktofonai garsų įrašymui, kibirėliai, bloknotai ir pieštukai piešimui.	

Ugdymo veiklos dalis	Ugdymo veiklos turinys	Ugdymo veiklos universalumo numatymas	Sudarytos galimybės pasirinkti veiklos būdą ir įrankius ir pastoliavimo priemonės	Ugdomos galios / ką stebėti
Veiklos pavadinimas	**Kas vyksta mūsų parke?**			
Vaikų dėmesio centre	**Veiklos tikslas:** ištyrinėti ir sužinoti, kas vyksta parko pievelėje, medžiuose, ant takelių, padangėje. Savo atradimais pasidalinti su kitais. **Veiklos rezultatai:** vaikai apmąstys savo atradimus parke. Pasinaudodami radiniais, tardamiesi vieni su kitais pavaizduos tai, kas vyksta parke, pasirinktais būdais sukurdami bendrą koliažą. Patyrimais pasidalins su vaikais ir tėveliais.	Kiekvienas vaikas pasirinks jį dominantį, interesus ir galias atitinkantį tyrinėjimo objektą. Susidomėjusieji tuo pačiu objektu veiks kartu.	Galimybė pavaizduoti ir pristatyti tyrinėjimo rezultatą bendrame paveiksle, tačiau kiekvienam vaikui tinkamiausiu būdu: nuotraukos, garso įrašas, piešinys, gamtinių medžiagų kompozicija, pasakojimas žodžiu.	APLINKOS PAŽINIMAS Atpažįstu ir pavadinu tyrinėjamus gamtos reiškinius, kai kuriuos augalus ir gyvūnus, pasakoju apie jų gyvenimo būdą, požymius. Stebiu ir pagal savo jėgas.

Ugdymo veiklos dalis	Ugdymo veiklos turinys	Ugdymo veiklos universalumo numatymas	Sudarytos galimybės pasirinkti veiklos būdą ir įrankius ir pastoliavimo priemonės	Ugdomos galios / ką stebėti
Veiklos pavadinimas	**Kas vyksta mūsų parke?**			
Įsitraukimas į ugdomąją veiklą: įkvepianti provokacija, įtraukiantis kontekstas, vaikų iniciatyvos	Intriga sužinoti, kas vyksta daugumai pažįstamame parke; laisvė atrasti ir pasirinkti tai, kas domina; galimybė veikti savaip ir su kuo nori; atspindėti įspūdžius įgyvendinant kūrybines idėjas; pademonstruoti savo atradimus kitiems, gauti draugų, mokytojo ar mokytojo padėjėjo paramą tada, kai jos prireiks.	Numatydami sąlygas įsitraukimui apgalvojame galimybes ypatingų poreikių vaikams: Andriui* – galimybė įsiklausyti į parko garsus, jei norės, atsitraukti nuo bendro triukšmo, gauti aplinkos vaizdo ir situacijų komentarus, čiuopti aplinkos daiktus, daryti garso įrašą naudojantis diktofonu; Jonui** – galimybė pasirinkti jam aktualią veiklą ar objektą, veikti individualiai ar kartu su kitu vaiku, galimybė bet kada atsitraukti; Saulė*** – galimybė veikti su ją sudominusiais objektais, jungtis į pasirinktą vaikų grupę. Visiems vaikams užtikrinamas saugumo jausmas juos stebint ir padedant mokytojui ir mokytojo padėjėjui.	Pasirinktinos priemonės, kurios atitinka vaikų poreikius: diktofonas, planšetė, piešimo priemonės, kibirėlis.	SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS IR BENDRAAMŽIAIS Bendrauju su suaugusiaisiais, skirtingų interesų ir gebėjimų turinčiais vaikais, laikausi įsipareigojimų grupei. MOKĖJIMAS MOKYTIS Siekiu patenkinti savo smalsumą.

* Andrius turi regos negalią, yra neregintis nuo gimimo.

** Jonas turi autizmo spektro sutrikimą.

*** Saulė turi Dauno sindromą.

Ugdymo veiklos dalis	Ugdymo veiklos turinys	Ugdymo veiklos universalumo numatymas	Sudarytos galimybės pasirinkti veiklos būdą ir įrankius ir pastoliavimo priemonės	Ugdomos galios / ką stebėti
Veiklos pavadinimas	**Kas vyksta mūsų parke?**			
Gilėjantis supratimas, gaunant ir tyrinėjant informaciją įvairiais būdais	Vaikai pasirinktu būdu stebės, tyrinės objektus, organizuos(is) patirtines veiklas, diskutuos tarpusavyje ir su mokytojais, fiksuos ir rinks radinius, kuriais iliustruos savo atradimus, dalinsis tuo, ką naujo sužinojo.	Naudojami skirtingo lygmens į tyrinėjimą nukreipiantys klausimai: • Ką aš pamačiau / išgirdau? • Ką veikia tas, kurį aš pamačiau / išgirdau? • Kas man patinka, kai stebiu tai, ką matau / ką girdžiu? • Kuo svarbu tai, ką matau / ką girdžiu?	Numatomi pastoliai konkretiems vaikams: Andriui – galimybė stebėti klausantis, liečiant, uodžiant, pasitariant su kitais; Jonui – galimybė stebėti, veikti individualiai arba prisijungus prie tuo pačiu objektu susidomėjusio vaiko ar vaikų; Saulei – galimybė stebėti ir žaisti sudominusiu objektu individualiai savo būdu ir tempu; tikimybė, kad ją pakvies arba pati jungsis prie veikiančių vaikų grupės ir stebės objektą ir veiklas, klausysis vaikų pokalbių, dalyvaus atlikdama veiksmus kartu su kitais. Visiems vaikams – mokytojo padėjėjo ir kitų vaikų parama.	TYRINĖJIMAS Vis labiau įsitraukiu į įvairių objektų ir reiškinių tyrinėjimą: ieškau požymių, panašumų ir skirtumų, aiškinuosi sandarą, veikimo principą.

Ugdymo veiklos dalis	Ugdymo veiklos turinys	Ugdymo veiklos universalumo numatymas	Sudarytos galimybės pasirinkti veiklos būdą ir įrankius ir pastoliavimo priemonės	Ugdomos galios / ką stebėti
Veiklos pavadinimas	**Kas vyksta mūsų parke?**			
Įgytos patirties raiška, savarankiškai sugalvojant idėją, ją įgyvendinant, atspindint ar aptariant rezultatą	Individualiai arba su vaikais, stebėjusiais tą patį objektą, svarstys, kaip pavaizduoti savo atradimą bendrame koliaže: dalinsis įspūdžiais, siūlys idėjas, kurs koliažo elementą, apgalvos ir tarsis, kaip pristatys savo atradimą grupės draugams ir kitiems susidomėjusiems.	Priemonių įvairovė kūrybinei veiklai atlikti: įvairaus dydžio ir spalvų popierius, pieštukai, klijai, dėžutės ir kt. Vizualizuotas darbo sekos planas: sugalvoti idėją, apmąstyti veiksmų seką, atlikti darbą, įsivertinti rezultatą.	Priemonės vaikų idėjų, kaip pademonstruoti radinius, sužadinimui: garso įrašai su aplinkos garsais, albumai su gamtinės medžiagos aplikacijomis, koliažų pavyzdžiai.	MOKĖJIMAS MOKYTIS Numatau ir įgyvendinu kelis žingsnius siekdamas tikslo, lanksčiai sprendžiu iškylančias problemas, aptariu, ką nuveikiau ir ką veiksiu toliau.
Veiklos refleksija	Įspūdžio apie savo ir kitų vaikų darbus išsakymas ir (ar) pademonstravimas, nuotaikos veikiant atspindėjimas.	Vaikai individualiai arba grupelėmis pademonstruoja savo radinius ant koliažo, pakomentuoja juos ir pasidalina veiklos įspūdžiais.	Vaikams siūlomos įvairios galimybės atspindėti savo veiklą, jos rezultatus arba nuotaikas pasirinktinai: parodyti, papasakoti, eksponuoti ir atsitraukti, pasiūlyti palaikyti radinį / darbą rankose.	MOKĖJIMAS MOKYTIS Aptariu, ką nuveikiau ir ką veiksiu toliau.

Planuota ugdymo veikla buvo įgyvendinta parke ir ikimokyklinio ugdymo mokykloje (žr. 4 pavyzdį).

4 pavyzdys

UGDYMO VEIKLOS UDM PRIEIGOJE „KAS VYKSTA MŪSŲ PARKE?“ ĮGYVENDINIMO APRAŠYMAS

„Smalsuolių“ grupėje ugdoma 20 ketverių–penkerių metų vaikų. Visi vaikai ypatingi. Kiekvienas iš jų yra savito charakterio, skiriasi interesais, gebėjimais. Trys vaikai šioje grupėje turi specialiųjų ugdymosi poreikių. **Andrius** yra nuo gimimo neregintis vaikas, tačiau labai guvus, mielai bendraujantis, smalsaujantis. **Jonukas** turi autizmo spektro sutrikimą. Labai uždaras, mėgsta vienatvę, jautriai reaguoja į aplinkos ir veiklos pokyčius, ypač domisi gėlėmis, žino daugelio gėlių pavadinimus, skiria kai kurias gėlynų ir pievų gėles. **Saulė** – tėvai ją pavadino šiuo vardu dėl to, kad ji nuolat šypsosi. Ši mergaitė turi Dauno sindromą. Ji labai draugiška, mielai žaidžia su vaikais, tačiau sunkiai kalba, jos žodynas labai skurdus, vartoja pavienius žodžius, susijusius su jos kasdiene patirtimi. Mergaitė domisi vaikų žaidimais, noriai į juos įsitraukia. Saulutę mielai globoja mergaitės ir kai kurie berniukai, ji tarsi jaunesnioji jų sesutė.

Veiklos aptarimas su vaikais. Mokytoja, pastebėjusi, kad vaikai nuolat kalbasi apie netoli darželio esantį parką, Ryto rato metu pradeda su jais pokalbį. Ji kviečia vaikus pasidalinti tuo, ką šie jau žino apie parką. Vaikai mielai pasakoja savo įspūdžius: kaip kartu su tėveliais eina ten pažaisti, pasivaikščioti arba kiekvieną rytą ateina į darželį ir grįžta iš jo per parką. Mokytoja pasiūlo vaikams veiklą klausdama, ar jie norėtų ištyrinėti parką ir sužinoti, kas vyksta parko pievelėje, ant parko takelių, medžiuose, padangėje. Sulaukusi džiaugsmingai išreikšto daugumos vaikų pritarimo, ji kartu su vaikais plėtoja veiklos parke idėją, ją nuosekliai konkretindama.

Pasiekimų numatymas. Mokytoja tariasi ar, vaikų nuomone, būtų svarbu, kad tai, ką mes pamatysime, atrasime, išgirsime ir sužinosime parke, sužinotų ir jų tėveliai ar darželio svečiai. Vaikai neabejodami pritaria idėjai. Mokytoja ir vaikai susitaria, kad tyrinėdami parką vaikai ieškos įdomių radinių. Juos įsidėmės, fotografuos, darys garso įrašus, pasiims kai kuriuos daiktus, o vėliau darželyje, naudodami surinktus radinius, pavaizduos tai, kas vyksta parke sukurdami didelį bendrą paveikslą, koliažą.

KOMENTARAS

Planuodama ir su vaikais aptardama veiklos tikslą bei laukiamus rezultatus, mokytoja turi galvoje grupės vaikų įvairovę ir galimus barjerus, tačiau jų neakcentuoja. Tikslo įgyvendinimo ir pasiekimų demonstravimo lankstumą užtikrina savo reikšmėmis „talpūs“ žodžiai: tyrinėti, sužinoti ir pavaizduoti. Tyrinėti ir sužinoti galima įvairiais, vaikams prieinamais būdais, kuriuos mokytoja vaikams įvardija: pamatysime, išgirsime, atrasime; galimybę pavaizduoti suteikia susitarimas: fotografuosime, darysime garso įrašus, pasiimsime, panaudosime. Taip ji užkerta kelią galimam vaikų nerimui. Taip apibūdintos veiklos yra prieinamos visiems, taigi, ir specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams.

Įsitraukimo į ugdymo veiklas skatinimas prasidėjo nuo veiklos ir jos rezultatų aptarimo ir tęsėsi per visą veiklą. Mokytoja parodo vaikams, kokiomis priemonėmis jie galės naudotis tyrinėdami parką: planšetės, kuriomis bus galima fotografuoti ir įrašyti garsus; popieriniai bloknotai ir pieštukai, kibirėliai, į kuriuos galima susidėti patikusius radinius. Siūlomomis priemonėmis galės naudotis visi vaikai pagal poreikį, atsižvelgdami į tai, ką norės užfiksuoti. Taip pat mokytoja pasiūlo vaikams tyrinėti tai, kas vyksta parke, kaip jiems patogu: vienumoje, prisijungti prie vaikų grupelės, susitarti su draugu, paprašyti mokytojos arba padėjėjos pagalbos.

Gilėjantis supratimas. Parke mokytoja pasiūlo vaikams apsidairyti, atkreipti dėmesį į tai, kas vyksta parko aplinkoje: pievelėje, medžiuose, padangėje. Ji rekomenduoja pasirinkti tai, kas vaikams bus įdomiausia, stebėti ir pasvarstyti, kaip tai, kas jiems įdomiausia ir svarbu, būtų galima pavaizduoti sugrįžus į darželį. Šiam reikalui pasiūlo prisirinkti radinių.

Tomas – šunų mylėtojas, jis pastebi šunų vedžiojimo aikštelę ir ten dresuojamą šuniuką. Jis eina prie aikštelės aptvaro, stebi šuniuko treniruotę. Jonas namuose turi šuniuką, su juo mielai žaidžia. Pastebėjęs Tomą, jis taip pat ateina prie aikštelės ir kartu su juo stebi treniruotę. Tomas stengiasi šuniuką nufotografuoti, bet nepavyksta, nes šuniukas nuolat juda. Šuns šeimininkas pasiūlo treniruotę nufilmuoti ir parodo, kaip tai padaryti. Pavyksta puikiai. Šeimininkas pakviečia berniukus pakalbinti šuniuką. Tomas mielai tai daro, tačiau Jonukas nedrįsta ir tik ramiai stebi šuniuką.

Mergaičių būrelis žolėje suranda didelę sraigę, sliuogiančią pievute. Susidomėjusios tyrinėja ir aptaria jos išvaizdą, seka sraigės kelionę. Kartu su mergaitėmis sraigę tyrinėja ir Saulė. Ji stengiasi ją paliesti, sraigė pasislepia namelyje (kriauklėje). Mergaitės prašo Saulės daugiau taip nedaryti, nes nori stebėti, kur sraigė keliauja. Viena iš mergaičių pasiima bloknotą ir piešia sraigę, tą patį daro ir Saulė. Dar viena mergaitė atsineša planšetę ir filmuoja visą sraigės kelionę.

Andrius vaikšto kartu su geriausiu savo draugu Benu. Benas ramus, labai atidus vaikas. Andrius, negalėdamas stebėti aplinkos, yra susitelkęs į tai, ką girdi aplinkui. Berniukai atsisėda ant suoliuko netoli didelės pušies. Abu atidžiai klausosi parko garsų. Andrius nuolat atkreipia Beno dėmesį į iš toli ataidinčius garsus. Berniukai juos aptaria. Andrius turi planšetę. Mokytoja vaikams įjungia planšetės mikrofoną. Vaikai daro garso įrašą. Girdisi paukščių čiulbėjimas, taku praeinančių žmonių žingsniai ar dviratininkų garsai. Staiga netoli vaikų kažkas nukrinta iš pušies. Benas pastebi pušyje kankorėžį lukštenančią voveraitę. Jis pakelia nuo žemės pušies kankorėžių ir abu berniukai tyrinėja, ką voveraitė tuose kankorėžiuose gali rasti. Berniukai įsideda kankorėžių į kibirėlį ir nešasi į darželį kaip savo tyrimo radinį. Mažieji tyrinėtojai, prisirinkę gėlių, žolelių, nupiešę, nufotografavę, vaizdo ir garso įrašais užfiksavę savo įspūdžius, grįžta į darželį.

Įgytos patirties raiška. Kitos dienos rytą mokytoja pakviečia vaikus prisiminti savo tyrinėjimus parke. Vaikai mielai dalinasi vieni su kitais apie tai, ką jie matė, ką veikė, kas jiems patiko. Mokytoja pakviečia pavaizduoti tai, kas jiems buvo įdomu ir ką jie surado, viename dideliame paveiksle, kurį matys tėveliai ir darželio svečiai. Mokytoja kalbasi su vaikais, koks netradicinis jų paveikslas gali būti. Vaikai kviečiami daryti didelį koliažą. Jame visi, pasirinkę būdą, kaip norėtų pavaizduoti savo įspūdžius, juos pavaizduos, o paskui, susitarę pasitarę, pristatys juos vaikams ir tėveliams. Mokytoja šiai veiklai paruošusi grupės kontekstą. Joje albumai su įvairių koliažų nuotraukomis; kompiuteris, kuriame galima surasti daugiau darbų pavyzdžių; sudėtos įvairios priemonės kūrybai: balto ir spalvoto popieriaus lapai, pieštukai, dažai, klijai ir kitokios priemonės. Didelį standaus popieriaus lapą mokytoja pritvirtina prie sienos. Jame pažymėtos vietos, kuriose vaikai gali kurti savo pristatymus. Vaikai, pasitarę su draugais, su kuriais tyrinėjo parką, pasiima jiems reikalingas priemones ir stengiasi pavaizduoti savo įspūdžius. Vaikai, kurie stebėjo pievos augalus, kuria pievos paveikslą iš augalų, Benas nupiešia didelę voveraitę, prie jos pritvirtina atsineštą kankorėžį. Andriui tėvelis sukūrė QR kodą, kuriuo galima paleisti jų padarytą parko garsų įrašą. QR kodą berniukai priklijuoja prie savo kūrinio. Mergaitės, įrašiusios sraigės kelionę, ir berniukai, sukūrę šuniuko treniruotės vaizdo įrašą, papuošia koliažo dalį piešiniais. Į šią koliažo dalį mokytoja įmontuoja planšetę, kurioje galima stebėti sraigės kelionę ir šuniuko treniruotę. Intensyviai padirbėję, vaikai gėrisi savo darbu, o rytoj, tardamiesi grupelėse ir porose, pasiruoš ir savo tyrinėjimų rezultatus pristatys kaimyninės grupės vaikams, o vėliau ir savo tėveliams.

KOMENTARAS

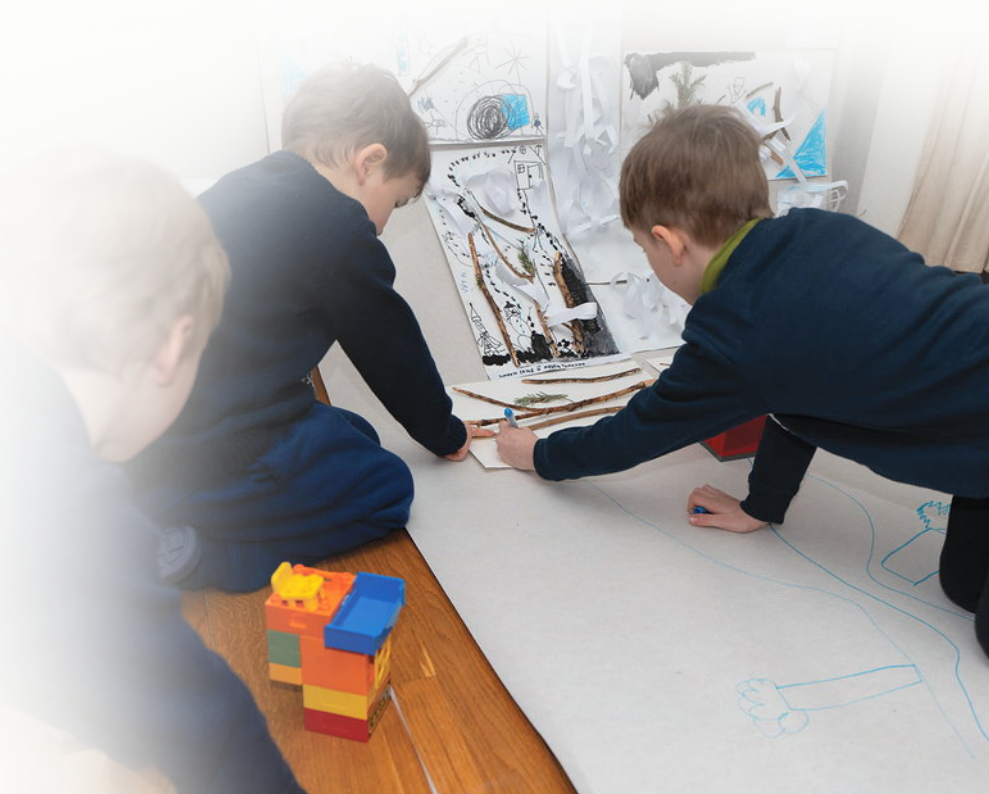
Ugdomosios veiklos metu mokytoja suteikia kuo daugiau erdvės vaikų savarankiškai veiklai. Vaikai, žinodami aiškiai aptartus veiklos siekinius ir veikdami jų veiklas skatinančiame kontekste, natūraliai susiduria su klausimais, kuriuos aiškinasi patys arba sulaukia tikslingų mokytojos komentarų. Vaikai, turintys specialiųjų poreikių, veikdami kartu su kitais, ne tik įgyja žinias ir gebėjimus jiems palankiausiu būdu, bet kartu mokosi atpažinti savo galimybių ribas ir veikti kartu su kitais.

Refleksija. Pasibaigus veikloms, mokytoja skiria laiko vaikams pasidalinti savo įspūdžiais ne tik apie tai, ką jie veikė, bet ir apie tai, kas jiems pavyko geriausiai, su kokiais sunkumais susidūrė, skatina įžvalgas apie tai, kaip veiklas parke jie norėtų plėtoti.

Mokytoja apmąsto ugdymo veiklos ir vaikų pasiekimų sąryšingumą: ar visiems vaikams veikla buvo prieinama, kokių patirčių įgijo ir su kokiais barjerais susidūrė konkretūs vaikai, ką ji norėtų tęsti, o ką tobulinti. Stebėdama vaikų veiklas, mokytoja fiksuoja, kuo dauguma ir pavieniai vaikai domisi, kokių įgūdžių turi ir su kokiais sunkumais susiduria. Savo pastebėjimus ji naudos planuodama ugdymo procesą, numatydama pastoliavimo ir pagalbos priemones, dalinsis su vaikų tėvais, prireikus apsvarstys kartu su specialistais.

8. KAIP MAŽI VAIKAI TAMPA AKTYVIAIS SAVO UGDYMO(SI) TURINIO IR PROCESO KŪRIMO DALYVIAIS?

Kiekvieno vaiko raida yra unikali, tačiau jos procesai vaikystėje skatina smalsauti, tyrinėti, ieškoti, judėti. Tai natūralios prielaidos įgalinti vaikus būti aktyviais ugdymo(si) turinio ir proceso kūrimo dalyviais (*Gairės*, 14). Planuodamas ugdymą UDM prieigoje mokytojas stebi, klausosi, kalbasi su vaikais, siekdamas suprasti, kuo vaikai domisi, kokiomis aktualijomis gyvena, kad galėtų rasti palankiausius būdus įgalinti vaikus dalyvauti ugdymo procese susidomėjus ir įsitraukus. Vaikas, veikdamas jam aktualioje veikloje, pats ekspertuoja veiklos turinį ir savo veiksmus, siekdamas sau aktualaus rezultato. Taip **vaikas ugdosi motyvuoto, į tikslą orientuoto vaiko gebėjimus**. Mokytojas, stebėdamas savo vaikų veiklas, nustato kiekvienam palankiausias dalyvavimo veiklose formas, būdus ir lygmenį potencialui realizuoti. Vaikas, turėdamas galimybę ne tik ieškoti, bet ir atrasti, suprasti ir puikiai valdyti naujus radinius, **ugdosi išradingumą ir sumanumą.** Kai mokytojas nepalieka vaikų su naujais atradimais tik jų supratimo lygyje, bet sudaro sąlygas tikslingai operuoti naujomis žiniomis ir vystyti savo sugalvotą idėją, vaikas ne tik panaudoja naują žinojimą, tačiau jį plėtoja planuodamas, gilindamas naujas prasmes, derina veiksmus, tikrina savo veiklos kryptingumą ir norimo rezultato kokybę. Taip vaikas ugdosi **gebėjimą siekti tikslo**. Mokytojas, siekiantis ugdyti vaikus aktyviais savo mokymosi procesų dalyviais, įtraukia juos į ugdymo(si) procesų planavimą ir organizavimą (*Gairės*,14.3). Vaikų įtraukimas į pokalbius apie ugdymo(si) veiklas, jų nuomonės ir lūkesčių paisymas, asmeninių veiklos refleksijų skatinimas yra ne tik puikus šaltinis mokytojui planuojant ugdytinius įtraukiančias, kryptingai ir tolygiai jų galias ugdančias veiklas, tačiau ir būdas ugdyti gebantį daryti tikslingus pasirinkimus, suprantantį savo ugdymosi procesus ir atsakingą už rezultatus žmogų.

9. KAIP UNIVERSALAUS DIZAINO MOKYMUISI PRIEIGA PLANUOJAMA IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMOJE?

Įgyvendinant įtraukųjį ugdymą UDM prieigoje, svarbu mokyklos ikimokyklinio ugdymo programoje brėžti partneryste, rūpinimusi vienų kitais grindžiamas bendruomenės formavimo kryptis.

- Gerai pažinti vaikus kaip asmenis, suprasti jų dalyvavimo, bendravimo ypatumus ir ugdymosi galias, numatyti galimus sunkumus, pobūdį ir priežastis. Tai pagrindas kuriant sąlygas asmeninei kiekvieno vaiko sėkmei.

- Puoselėti bendravimą ir kolektyvinio ugdymosi gebėjimus bei stiprinti tarpasmeninės priklausomybės išgyvenimus. Vaikų, turinčių negalių, dalyvavimas bendruose ugdymosi procesuose, išryškina priklausomybės ir rūpesčio vienų kitais vertę. Svarbu, kad ugdytinių bendruomenėje būtų gerbiamos visų vaikų nuomonės ir idėjos, organizuojamos bendros veiklos, siekiant to paties tikslo, tačiau atliekant skirtingus, vaikams įveikiamus vaidmenis, priimant sprendimus diskutuojama, skatinama ir palaikoma bendravimo ir bendradarbiavimo veikla.

- Užtikrinti kiekvienam vaikui prieinamą profesionalią, įrodymais pagrįstą ugdymo praktiką ir tikslingą, nuoseklią, vaiko poreikius atitinkančią švietimo pagalbą bei galimų nesėkmių prevenciją, taikant įvairias pastoliavimo priemones.

- Stiprinti įtrauktį per draugystės ryšių puoselėjimą tarp vaikų, bendradarbiavimo santykių kūrimą tarp pedagogų, pasitikėjimo ir partnerystės jungtis su šeimomis, institucinius mokyklos ryšius su kitomis mokyklomis, konsultuojančiomis ir remiančiomis mokyklas institucijomis.

- Taikyti įtraukties principą kaip vieną iš strateginių institucijos veiklos organizavimo principų. Vadovaujant mokyklai, juo grįsti visas veiklas, nelaikant jo atskira veiklos sritimi. Mokykloje suderinti planavimą, plėtrą, atskaitomybę, taip skatinant nuoseklią įtraukties praktiką.

Mokyklos programoje turėtų būti fiksuojami bendruomenės susitarimai dėl vienodos įtraukiojo ugdymo sampratos, esminių jo įgyvendinimo principų, sprendimų dėl individualių poreikių tenkinimo ir galimų barjerų įveikos.

Vertybės, grindžiančios ugdymo sistemą jūsų mokykloje, ir jų įgyvendinimas bendruomenėje

Susitarkite:

- kurios vertybės yra prioritetinės ir kaip jos grindžia mokyklos bendruomenės tarpusavio ryšius ir praktiką;
- kokios praktikos padės vaikams ugdytis pagarbos, tolerancijos ir atvirumo įvairovei vertybę;
- kaip bendruomenėje įgyvendinsite laisvės kiekvieno vaiko saviraiškai vertybę;
- kaip ugdymo praktikose organizuosite lygiavertes visų vaikų sąveikas;
- kaip mokyklos bendruomenė įgyvendins lygiateisiškumo ir teisingumo vertybes;
- kokios praktikos padės visiems jūsų vaikams jaustis visaverčiais bendruomenės nariais.

Mokyklos ugdymo sistema, užtikrinanti atvirumą vaikų įvairovei

Susitarkite:

- kaip bus sprendžiami ugdymo aplinkos prieinamumo visiems vaikams klausimai pritaikant aplinką, apsirūpinant įvairiomis, vaikų poreikius atitinkančiomis priemonėmis;
- kaip, esant poreikiui, bus pasinaudojama švietimo pagalbos specialistų iš mokyklas ir mokytojus konsultuojančių institucijų (Pedagoginė psichologinė tarnyba, Regioninis specialiojo ugdymo centras, Švietimo centras ir kt.) konsultacijomis;
- kaip bus sudaromos sąlygos ypatingiems vaikų gabumams tenkinti;
- kaip bus planuojamas konkretus laikas grupėje ir ikimokyklinio ugdymo mokykloje dirbančių mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, vadovų susitikimų atvejų analizėms, pasiekimų vertinimui ir bendram planavimui;
- kokia bus mokytojų skatinimo sistema, taikoma už pastangas ir rezultatus užtikrinant mokyklos atvirumą visiems vaikams.

UDM principų realizavimas ugdymo procese

Susitarkite:

- kaip į vaiko pažangos stebėjimą įsitrauks švietimo pagalbos specialistai, kaip bendradarbiaujant bus stebima ir vertinama asmeninė vaikų pažanga;
- kaip ugdymo proceso refleksijos ir asmeninės vaikų pažangos stebėjimas grįs mokytojo ugdymo proceso planavimą;
- kaip bus sudaromos sąlygos kiekvieno vaiko saviraiškai, veiklos prasmingumo ir džiaugsmingumo pajautai ugdymo procese;
- kaip bus siekiama ugdymo proceso universalumo, jo lankstumo, sudarant sąlygas kiekvienam vaikui suprasti ugdymo siekius, informaciją, veiklos turinį, savitais būdais veikti su ugdymo medžiaga ir išreikšti savo žinojimą;
- kaip į ugdymo procesą bus įtraukiami vaikų tėvai, siekiant puoselėti asmeninį, tautinį, kultūrinį vaiko ir jo šeimos identitetą;
- kaip sudaromos sąlygos kiekvieno vaiko sėkmei pabrėžti.

Ugdymosi barjerų prevencija mokykloje

Susitarkite:

- kaip mokykloje bus dalinamasi informacija apie specialiuosius vaiko ugdymosi poreikius, nepažeidžiant konfidencialumo reikalavimų ir aprūpinant reikalinga informacija vaiką ugdantį mokytoją ir švietimo pagalbos specialistus;
- kaip bus stiprinamas mokytojų, mokinio padėjėjų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimas, kuriant bebarjerę ugdymosi aplinką visiems vaikams;
- kaip į ugdymo veiklas bus įtraukiami vaikų tėvai, sprendžiant galimų ugdymosi barjerų prevencijos klausimus;
- kaip bus koordinuojamos švietimo paramos ir pagalbos veiklos mokykloje, siekiant vaikų ugdymo(si), socialinės ir psichologinės gerovės.

NAUDOTA LITERATŪRA

Ainscow, M., Booth, T., & Dyson, A. (2006). Inclusion and the standards agenda: negotiating policy pressures in England. *International Journal of Inclusive Education*, *10*(4–5), 295–308. https://doi.org/10.1080/20020317.2020.1729587

Booth, T. (2011). The name of the rose: Inclusive values into action in teacher education. *Prospects, 41*(3), 303–318. https://doi.org/10.1007/s11125-011-9200-z

Dervinytė-Bongarzoni, A. (2008). *Pagalbos galimybės aktyvumo ir dėmesio sunkumų turintiems vaikams. Metodinės rekomendacijos mokyklų specialistams.* Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. https://kristianaweebly.weebly.com/uploads/1/8/5/2/18524958/pagalbos_galimybes.pdf

Global Education Monitoring Report Team. (2020). *Global education monitoring report, 2020: Inclusion and education: All means all.* UNESCO. https://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource-attachments/GEM_Report_Inclusion_2020_En.pdf

Kaffemanienė, I. ir Čegytė, D. (2006). Vidutiniškai ir žymiai sutrikusio intelekto vaikų bendravimo gebėjimų ugdymas. *Specialusis ugdymas, 2*(15), 109–121. https://www.researchgate.net/profile/Irena-Kaffemaniene/publication/315740015_Vidutiniskai_ir_zymiai_sutrikusio_intelekto_vaiku_bendravimo_gebejimu_ugdymas/links/58e0cc7aaca272059aaf295e/Vidutiniskai-ir-zymiai-sutrikusio-intelekto-vaiku-bendravimo-gebejimu-ugdymas.pdf

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, Nr. I-1489. (1991). *2024 m. suvestinė redakcija*. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr

Lohmann, M. J., Hovey, K. A., & Gauvreau, A. N. (2018). Using a Universal Design for Learning Framework to Enhance Engagement in the Early Childhood Classroom. *Journal of Special Education, 7*(2). https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1185417.pdf

Meier, B. S., & Rossi, K. A. (2020). Removing instructional barriers with UDL. *Kappa Delta Pi Record, 56*(2), 82–88. https://doi.org/10.1080/00228958.2020.1729639

Neįgaliųjų teisių konvencija. (2016). *Bendroji pastaba Nr. 4 (2016) dėl teisės į įtraukų švietimą*. Jungtinės Tautos. https://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Comment-4_Education_vert_final.pdf

Tūkstantmečio mokyklų programos akademija. (2023). *Universalaus dizaino mokymuisi gairės. Mokymosi sėkmės kelias kiekvienam ir kiekvienai.* Europos socialinio fondo agentūra. www.tukstantmeciomokyklos.lt

PADĖKA

Dėkojame vaikų darželio „Strazdanėlės“ vaikams, jų tėveliams, direktoriui Petrui Kričenai, vadovei ugdymui Sonatai Latvėnaitei–Kričenienei, mokytojoms Eglei Grigalavičienei ir Malvinai Jelinskaitei, pasidalinusiems savo gyvenimo vaikų darželyje patirtimi, kuri yra panaudota leidinio iliustracijoms

Vilniaus lopšelio-darželio „Pilaitukas“ mokytojoms Agnei Urbonaitei ir Gretai Urbšienei